

Aneks nr 1 – Raport z badań ilościowych „Sytuacja społeczno-ekonomiczna osób posiadających zadłużenie czynszowe w Gdańsku”

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Uniwersytet Gdański

Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych

Gdańsk 80-952, ul Bażyńskiego 4, tel. (0-58) 523-44-05

Raport z badań

Sytuacja społeczno-ekonomiczna osób posiadających zadłużenie czynszowe w Gdańsku

„Zadłużeni w obligacjach” – Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Oś priorytetowa 4 – Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie 4.1 – Innowacje społeczne w temacie: Obligacje społeczne jako narzędzie zwiększania efektywności świadczenia usług społecznych w obszarach wsparcia EFS.

Gdańsk, wrzesień 2017 r.

Spis treści

	strona
Wstęp	3
1. Struktura badanej próby	4
2. Staż zadłużenia	7
3. Sytuacja materialna gospodarstw domowych – przyczyny i uwarunkowania zadłużenia	10
4. Stosunek do instytucji pomocowych	20
5. Perspektywy wyjścia z zadłużenia i postrzegane bariery	28
Podsumowanie najistotniejszych wyników	33
Wnioski z badań i rekomendacje	36
Załącznik – kwestionariusz wywiadu	39

Wstęp

Coraz więcej mieszkańców Gdańska ma problem z nadmiernym zadłużeniem czynszowym. Problem jest najczęściej wynikiem nałożenia się na siebie kilku czynników – min. zaciągnięcia zbyt wielkiej ilości zobowiązań finansowych (kredyty, pożyczki, tzw. chwilówki, zakupy na raty, wydatki niewspółmierne do osiągniętych dochodów). Dodatkowo sytuacje pogarszają często problemy z płynnością finansową spowodowane utratą dochodów lub ich zmniejszeniem np. w związku z utratą pracy, długotrwałą lub nagłą chorobą, zdarzeniem losowym, uzależnieniem.

Problem zadłużenia dotyczy najczęściej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem. Zarządzanie budżetem domowym i regulowanie zobowiązań finansowych następcza szereg trudności osobom z niepełnosprawnością intelektualną i osobom starszym.

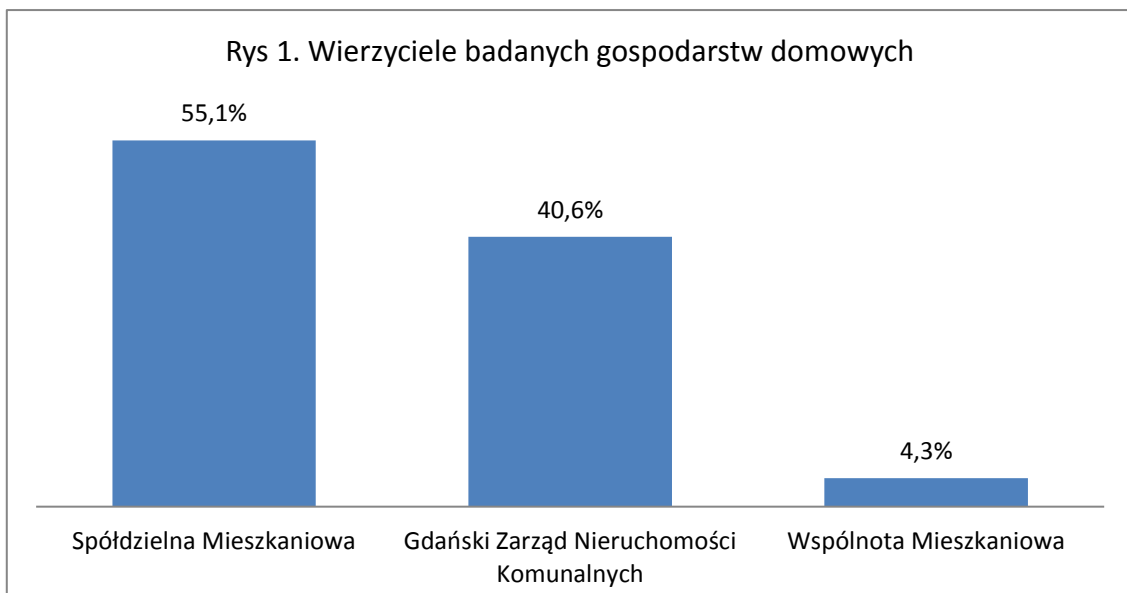
Podjęte badania społeczne w ramach projektu ZADŁUŻENI W OBLIGACJACH, realizowanego przez Miasto Gdańsk/Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Gdańsku objęły dużą grupę zadłużonych gospodarstw domowych. W populacji liczącej ok. 34 000 osób zadłużonych w Gdańsku, przeprowadzono łącznie 833 wywiady z przedstawicielami zadłużonych gospodarstw domowych. Badania empiryczne przeprowadzono w okresie lipiec-sierpień 2017 r. Ankieterami prowadzącymi bezpośrednie wywiady face-to-face przy użyciu kwestionariusza papierowego (PAPI) byli pracownicy socjalni MOPR oraz pracownicy gdańskich spółdzielni mieszkaniowych.

Celem badań było dostarczenie materiału empirycznego na potrzeby stworzenia innowacyjnego instrumentu obligacji społecznych służącego rozwiązywaniu problemu zadłużenia czynszowego. A szczególnie: zgromadzenie wiedzy o gospodarstwach domowych gdańszczan, w przypadku których występuje zadłużenie, obejmującej zarówno obiektywne cechy sytuacji społeczno-ekonomicznej gospodarstw domowych jak i subiektywnych opinii i ocen dotyczących źródeł wystąpienia problemu zadłużenia, przekonań na temat dróg wyjścia z sytuacji kryzysowej, oceny instytucji potencjalnie i faktycznie świadczących wsparcie badanym w zakresie rozwiązania problemu zadłużenia czynszowego.

1. Struktura badanej próby

W przeprowadzonych badaniach skupiono się na cechach gospodarstw domowych, a nie indywidualnych osób - respondentów proszono o odpowiedzi na pytania dotyczące sytuacji i doświadczeń wspólnych zamieszkującym i gospodarującym razem mieszkańcom danego gospodarstwa. Jedynie w przypadku trzech pytań metryczkowych odniesiono się do cech rozmówcy – osoby udzielającej wywiadu.

Badane gospodarstwa domowe w większości sytuują się w strukturze spółdzielni mieszkaniowych (55,1%), zaś nieco mniej niż połowa – w strukturze Gdańskiego Zakładu Nieruchomości Komunalnych (40,6%). Pozostałe 4,3% próby to gospodarstwa domowe przynależące do wspólnot mieszkaniowych. Z uwagi na wskazany rodzaj zasobów mieszkaniowych (spółdzielnie-GZNK-inne) próba badawcza nie jest reprezentatywna dla struktury zadłużonych czynszowo gospodarstw domowych w Gdańsku. Uzyskanie reprezentatywnej próby nie było możliwe z uwagi na brak dostępu do operatu (list adresowych) dłużników czynszowych w Gdańsku. Dobór gospodarstw domowych następował więc w sposób celowy z list dłużników posiadanych przez spółdzielnie mieszkaniowe i GZNK.

Natomiast z uwagi na strukturę osób udzielających wywiadu – ponad połowę stanowiły kobiety (k - 60,1%, mężczyźni – 39,1%). Przeważały osoby relatywnie starsze (ponad 55 lat – 43,0%), młodsze – poniżej do 35 lat stanowiły jedynie 17,7% próby, zaś pośrednia kategoria wiekowa (36-55 lat) – to 39,3% próby. Z uwagi na kategorię wykształcenia dwie trzecie respondentów to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub średnim (odpowiednio 33,5% i 33,8%), 18,8% to osoby z wykształceniem wyższym, zaś blisko 15% to osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym.

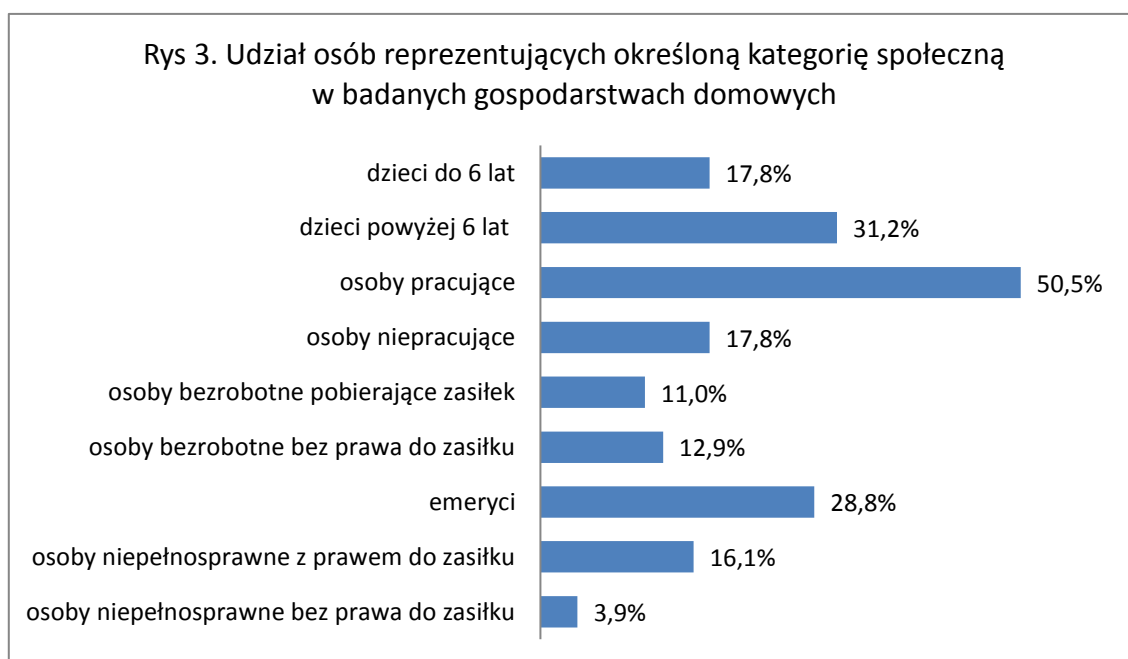
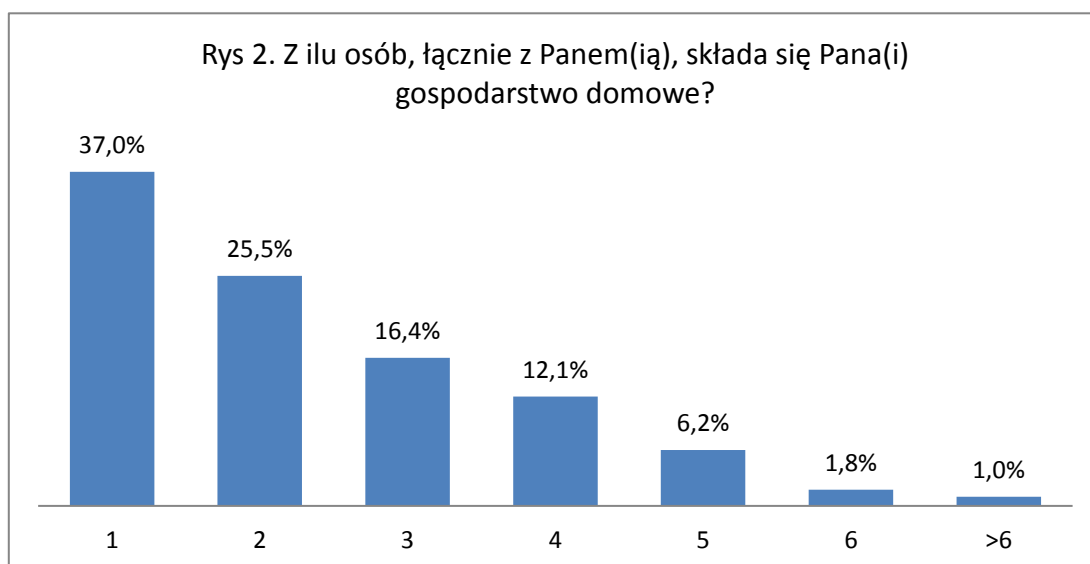
Tabela 1. Struktura społeczno-demograficzna respondentów

płeć	
kobiety	60,9%
mężczyźni	39,1%
wiek	
< 36 lat	17,7%
36-55 lat	39,3%
> 55 lat	43,0%
wykształcenie	
podstawowe/gimnazjalne	14,9%
zasadnicze zawodowe	33,5%
średnie/policealne	33,8%
wyższe	18,8%

W próbie gospodarstw domowych dominują gospodarstwa małe – jedno- lub dwuosobowe, stanowiąc łącznie blisko dwie trzecie próby (odpowiednio 37% oraz 25,5%). Gospodarstwa ponad czteroosobowe są relatywnie nieliczne, stanowiąc łącznie 9% próby badawczej.

Nieco ponad 40% gospodarstw domowych które znalazły się w próbie to gospodarstwa w strukturze których są dzieci. Dzieci do lat 6 – w przypadku 17,8% gospodarstw, dzieci powyżej lat 6 – w przypadku 31,2% gospodarstw. W co drugim gospodarstwie domowym jest przynajmniej jedna osoba pracująca (50,5%), w co dziesiątym gospodarstwie występuje osoba

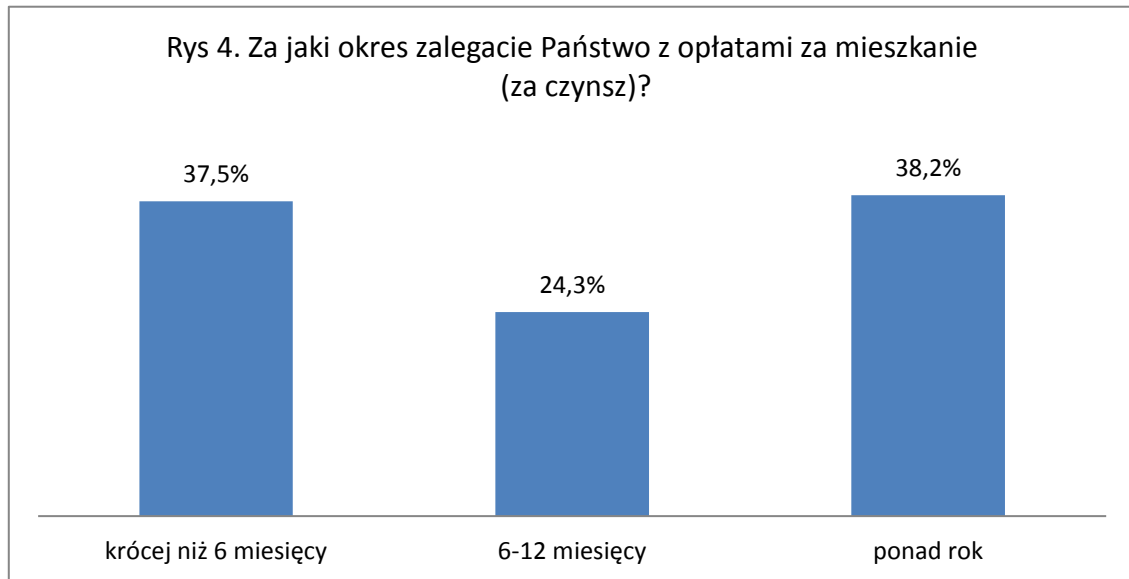
bezrobotna otrzymująca zasiłek (11%), podobnie w przypadku osób bez prawa do zasiłku (w 12,9% badanych gospodarstw). Ponad jedna czwarta (28,8) badanych gospodarstw to gospodarstwa, w których przynajmniej jeden z domowników jest na emeryturze, zaś niepełnosprawni z prawem do zasiłku znajdują się w 16,1% gospodarstw (bez prawa do zasiłku – 3,9%).

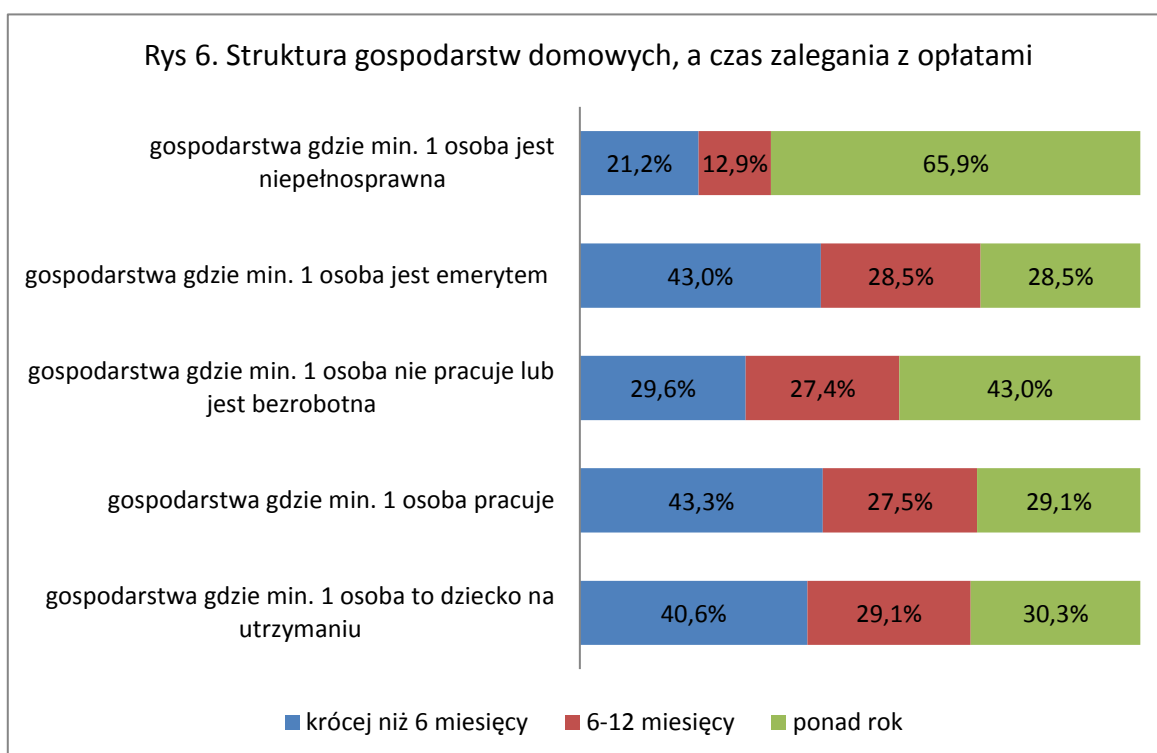
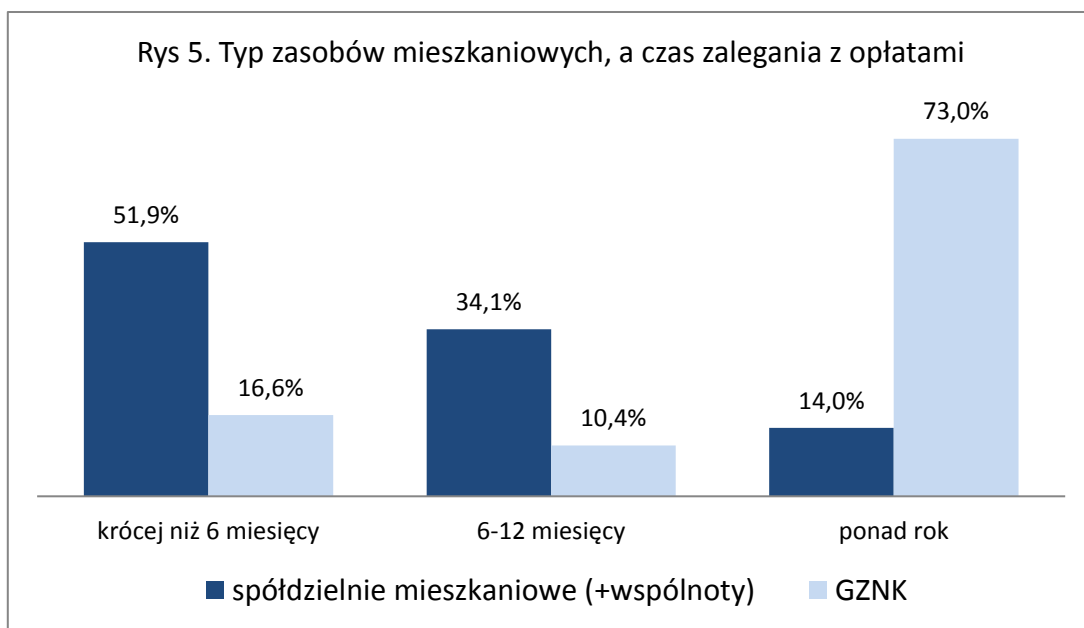
2. Staż zadłużenia

Wśród badanych gospodarstw domowych nieco ponad jedna trzecia zalega z opłatami czynszowymi za okres krótszy niż 6 miesięcy (37,5%). Co czwarta osoba ankietowana deklarowała, że czas zalegania z opłatami w przypadku to okres pomiędzy 6, a 12 miesięcy, zaś 38,2% badanych deklaruje, że jest to okres dłuższy niż rok.

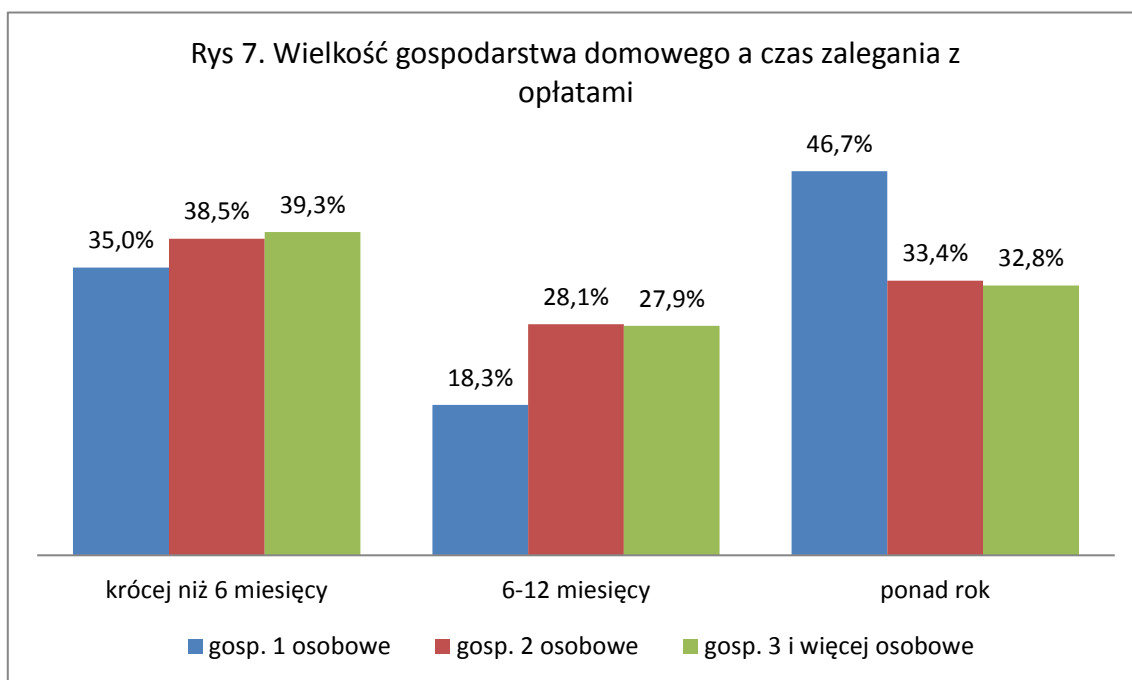
W badanej próbie ten okres posiadania zadłużenia czynszowego jest wyraźnie zróżnicowany z uwagi na typ zasobów mieszkaniowych – ponad połowa spośród tych gospodarstw, których wierzycielem są spółdzielnie mieszkaniowe deklaruje, że ich zadłużenie datuje się na okres nie dłuższy niż pół roku (51,9%). Zupełnie odmiennie przedstawia się ta cecha w przypadku gospodarstw, których wierzycielem jest GZNK. W ich przypadku aż 73% gospodarstw zalega z czynszem za okres dłuższy niż rok. Zaś gospodarstw o krótkim okresie posiadania zadłużenia (poniżej pół roku) jest w tej grupie zaledwie 16,6%.

Bardzo wyraźne różnice pomiędzy badanymi gospodarstwami (jeśli chodzi o czas zalegania z opłatami czynszowymi) występują także z uwagi na strukturę gospodarstwa domowego. Tam gdzie w gospodarstwach domowych znajdują się osoby niepełnosprawne – tam aż 65,9% zadłużeń ma charakter długotrwały (ponad rok). Kolejną pod względem wysokiego odsetka gospodarstw z długotrwałym zadłużeniem są te gospodarstwa domowe, w których są osoby

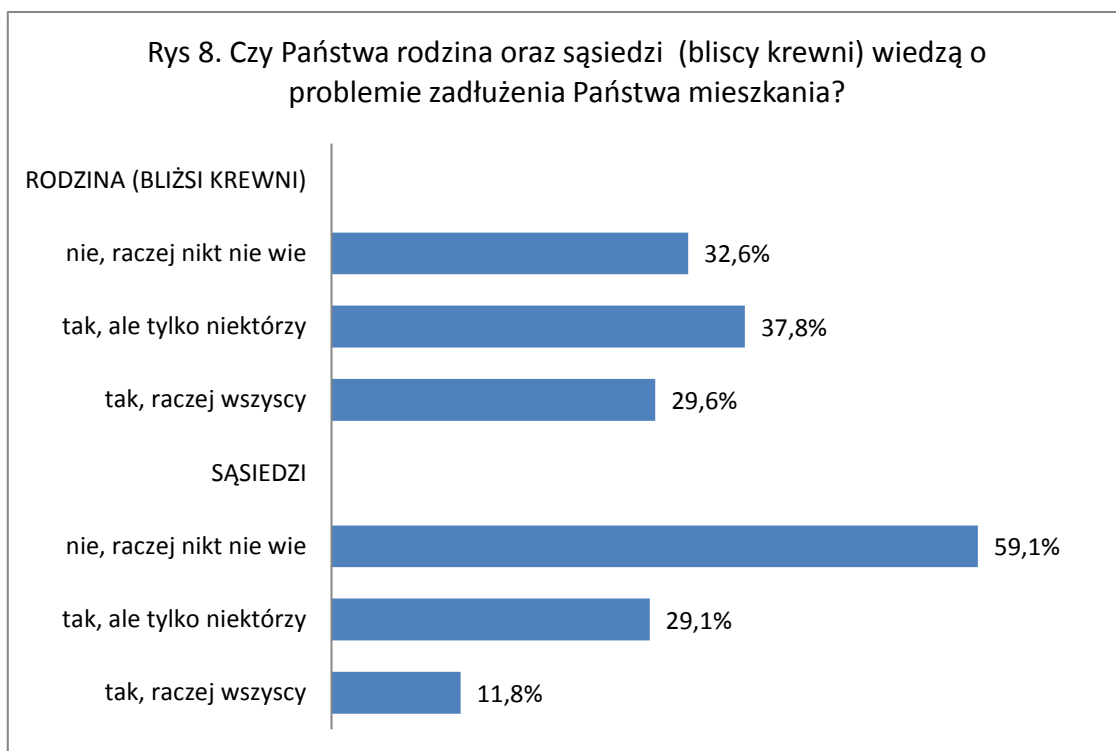
bezrobotne (43%). W relatywnie najlepszej pod tym względem sytuacji są gospodarstwa, w których ktoś pracuje oraz te w których są osoby pobierające emeryturę. W tych grupach odsetek długotrwale zadłużonych gospodarstw domowych wynosi odpowiednio: 28,5% oraz 29,1%.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną korelację dotyczącą okresu zalegania z opłatami czynszowymi. Gospodarstwa domowe jednoosobowe znajdują się tu w nieco trudniejszej sytuacji od pozostałych. W tej kategorii aż 46,7% gospodarstw zalega z czynszem przez okres conajmniej roku, podczas gdy w pozostałych kategoriach wielkości gospodarstwa domowego odsetek takich długotrwałych dłużników jest o kilkanaście procent niższy (33,4% wśród gospodarstw dwuosobowych oraz 32,8% - wśród pozostałych, większych gospodarstw).

Jeśli deklaracje badanych są trafne, to o zadłużeniu czynszowym większości gospodarstw nie wiedzą sąsiedzi. Aż blisko 60% ankietowanych deklaruje, że raczej nikt z sąsiadów nie wie o zadłużeniu zapytanej osoby i jej gospodarstwa domowego. Co trzeci ankietowany (29,1%) deklaruje, że wiedzą niektórzy sąsiedzi, zaś 11,8%, że (raczej) wszyscy.

Deklaracje co do wiedzy rodziny zadłużonych na temat faktu zadłużenia czynszowego przedstawiają się odmiennie – w tym przypadku odpowiedź „nikt nie wie” wskazało znacznie mniej osób – 32,6%. Podobny odsetek deklaruje, że wiedzą tylko niektórzy spośród członków rodziny (37,8%), a nieco mniejszy odsetek deklaracji to wskazania – że wiedzą raczej wszyscy członkowie rodziny (29,6%).

3. Sytuacja materialna gospodarstw – przyczyny i uwarunkowania zadłużenia

Według deklaracji ankietowanych osób, sytuacja materialna większości zadłużonych czynszowo gospodarstw domowych jest trudna lub bardzo trudna. Oto bowiem blisko 40% badanych gospodarstw domowych deklaruje, że oprócz wierzytelności czynszowych występuje w ich przypadku zaległość w spłacie kredyty lub pożyczki. Większość spośród deklarujących taką zaległość wskazuje, że jest ona dłuższa niż 3 miesiące (25,5%), a pozostali (12,7%), że krótsza.

Pesymistycznie także przedstawiają się deklaracje co do poziomu zaspokojenia potrzeb życiowych zadłużonych gospodarstw. By określić sposób gospodarowania dochodem w badanych gospodarstwach – w wymiarze zaspokajania podstawowych potrzeb, stworzono skalę składającą się z ośmiu zdań opisujących ten wymiar życia badanych. Najlepszy status materialny gospodarstwa domowego opisywało zdanie: „Starcza na wszystko i jeszcze oszczędzamy na przyszłość”, zaś na drugim biegunie skali znalazło się zdanie „Nie starcza nawet na najtańsze jedzenie”. Blisko 60% ankietowanych (59,4%) definiuje poziom zaspokajania potrzeb swego gospodarstwa na jednym z trzech najniższych poziomów skali

– wskazując, że obecne dochody słabo zaspokajają podstawowe potrzeby i nie są wystarczające na opłaty za mieszkanie.

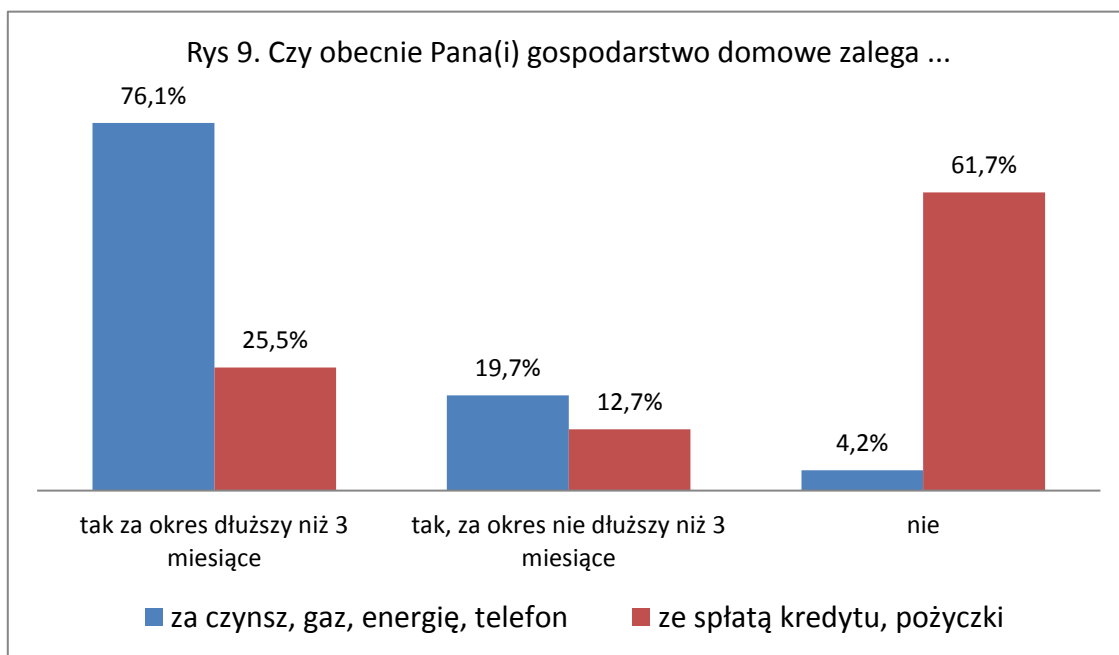
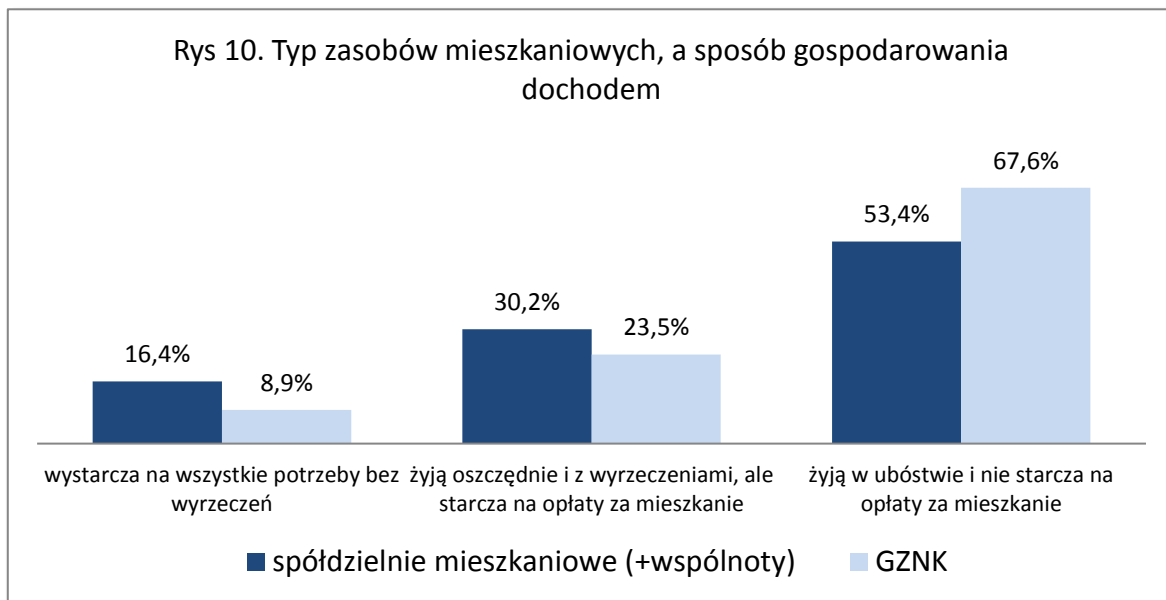

Tabela 2. Które z poniższych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania dochodem w Pana(i) gospodarstwie domowym?

1	starcza na wszystko i jeszcze oszczędzamy na przyszłość	1,3%
2	starcza na wszystko bez wyrzeczeń, lecz nie oszczędzamy na przyszłość	3,7%
3	żywemy oszczędnie i dzięki temu starcza na wszystko	8,2%
4	żywemy bardzo oszczędnie aby odłożyć na poważniejsze zakupy	11,8%
5	starcza na najtańsze jedzenie, ubranie i opłatę za mieszkanie	15,7%
6	starcza na najtańsze jedzenie i ubranie, ale nie na opłatę za mieszkanie	45,3%
7	starcza na najtańsze jedzenie, ale nie starcza na ubranie	8,7%
8	nie starcza nawet na najtańsze jedzenie	5,4%

Kategoria 1,2,3 to gospodarstwa, w których dochód wystarcza na wszystkie potrzeby bez dużych wyrzeczeń
 Kategoria 4,5 to gospodarstwa, w których członkowie żyją oszczędnie i z wyrzeczeniami, ale starcza na opłaty za mieszkanie
 kategoria 6,7,8 to gospodarstwa ubogie, w których dochód nie wystarcza na opłaty za mieszkanie

Nieco ponad co dziesiąty ankietowany (13,2%) deklaruje optymistyczną lub względnie optymistyczną ocenę sposobu gospodarowania – deklarując, że przy oszczędnym gospodarowaniu wystarczy pieniędzy na wszystko.

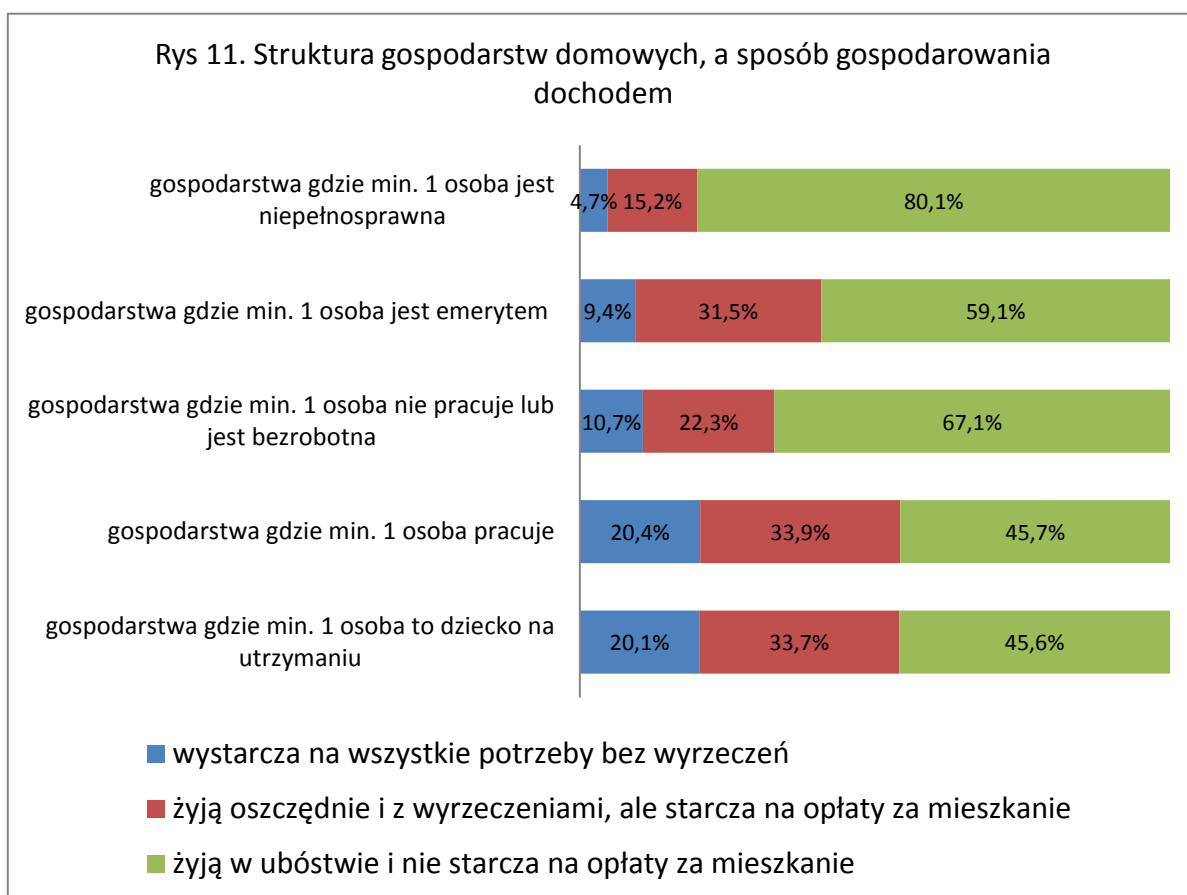

Warto zwrócić uwagę na pewne różnice między kategoriami gospodarstw domowych, jakie występują w przypadku tego pytania o samoocenę sposobu gospodarowania. W zasobach mieszkaniowych spółdzielni mieszkaniowych dłużników czynszowych, którzy gospodarują względnie skutecznie („starcza na wszystko”) jest niemal dwukrotnie więcej (16,4%) niż w zasobach GZNK (wśród nich – zaledwie 8,9% takich odpowiedzi). W obu grupach badanych dominują ci respondenci, którzy deklarują że ich ubóstwo nie pozwala realizować opłat czynszowych. Analogicznie jednak takich osób jest o kilkanaście procent więcej wśród lokatorów GZNK (67,6%) niż wśród lokatorów spółdzielni mieszkaniowych (53,4%).

Czynnikiem, który jeszcze silniej różnicuje sposób gospodarowania deklarowany przez badanych jest struktura gospodarstw domowych z uwagi na obecność różnych kategorii osób w rodzinie (gospodarstwie). I tak w tych gospodarstwach, w których żyje przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna – odsetek odpowiedzi wskazujących najniższy poziom zaspokojenia potrzeb (najuboższy sposób gospodarowania) wynosi aż 80,1%. W gospodarstwach, gdzie

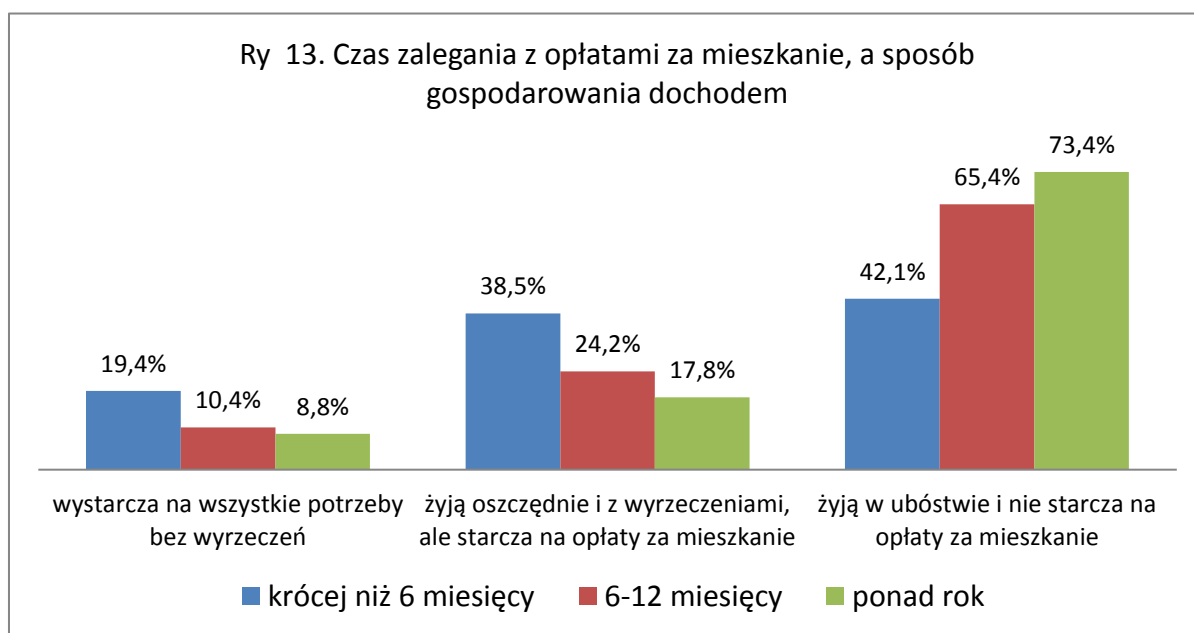
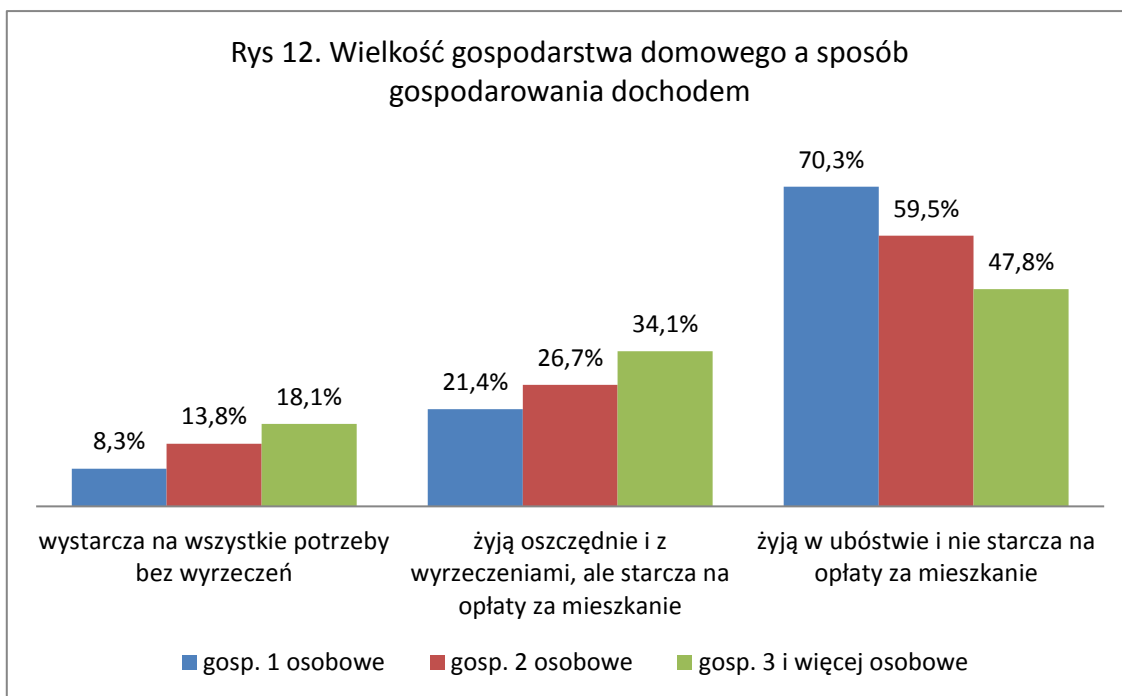
występują osoby bezrobotne wskaźnik ten wynosi 67,1%. W gospodarstwach emeryckich (przynajmniej jedna osoba jest emerytem) – jest to 59,1% gospodarstw.

Relatywnie najlepiej wypadają w przypadku tego porównania gospodarstwa domowe w których są dzieci i osoby pracujące – w tych grupach gospodarstw odsetek najniżej oceniających poziom zaspokajania potrzeb sytuuje się ok. 45%.

Można zauważyć także pewne – niewielkie – różnice w przypadku korelacji między wielkością gospodarstwa domowego (ilości osób zamieszkujących zadłużone mieszkanie), a deklaracją dotyczącą sposobu gospodarowania dochodem. Gospodarstwa 1-osobowe radzą sobie gospodarując swym skromnym dochodem gorzej niż gospodarstwa większe. I tak wśród gospodarstw domowych 1-osobowych odsetek odpowiedzi wskazujących życie w ubóstwie jest najwyższy (70,3%), a jednocześnie najmniej jest w tej grupie deklarujących, że wystarcza na wszystkie potrzeby bez wyrzeczeń (8,3%). W gospodarstwach 2-osobowych odsetek

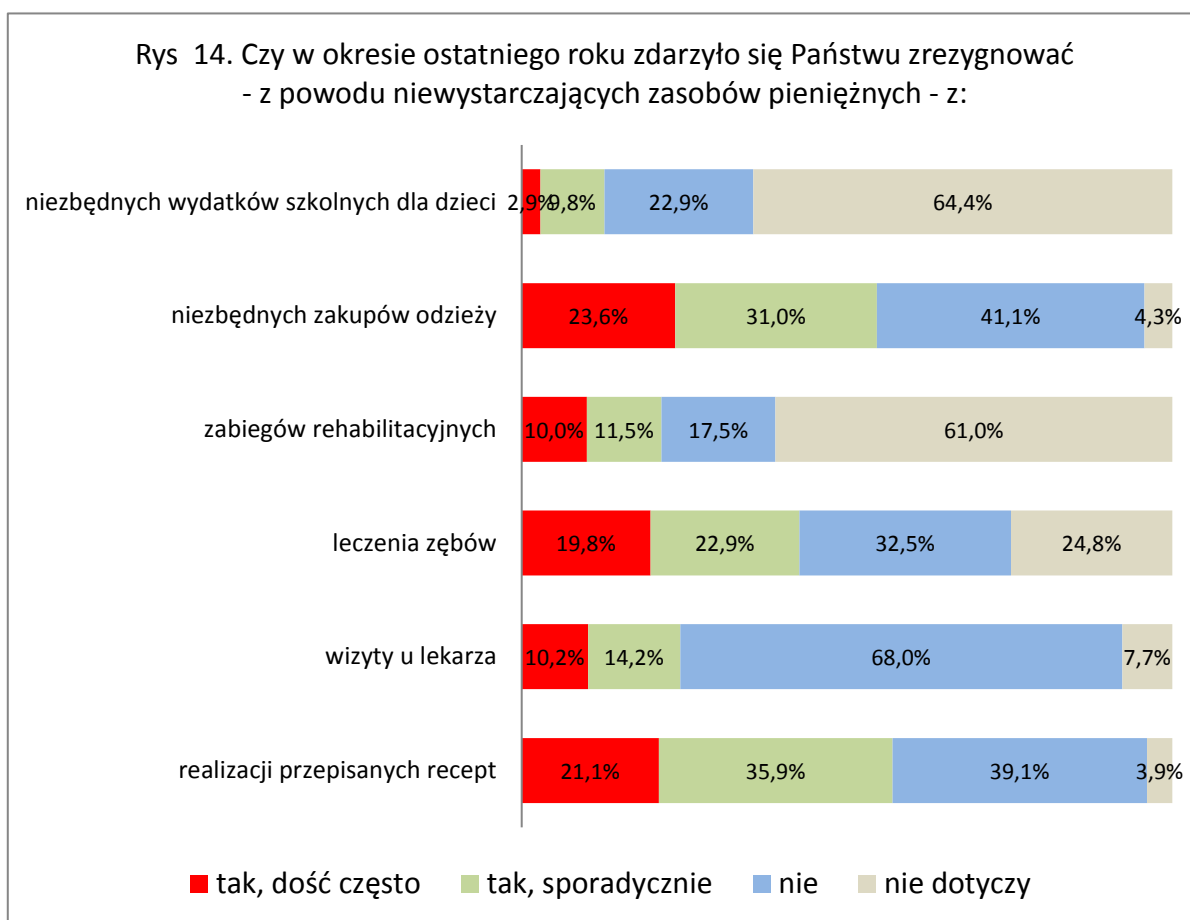
odpowiedzi wskazujących życie w ubóstwie jest niższy – 59,5%, zaś w pozostałych, większych gospodarstwach dalej się obniża – i wynosi 47,8%. Analogicznie wzrasta (wraz ze wzrostem ilości osób w rodzinie) odsetek gospodarstw, które deklarują, że wystarcza na wszystkie potrzeby bez wyrzeczeń.

Im dłuższy okres zalegania z opłatami czynszowymi za mieszkanie – tym częściej respondenci deklarują życie w ubóstwie (w pytaniu o sposób gospodarowania dochodem). W przypadku tych, którzy zalegają z czynszem krócej niż 6 miesięcy, osób deklarujących, że żyją w ubóstwie jest 42,1%, w przypadku dłużników o kadencji długu od 6 do 12 miesięcy – jest to 65,4%, zaś wśród tych, którzy zalegają z czynszem ponad rok odsetek deklarujących życie w ubóstwie wynosi 73,4%.

Badanych zapytano także o ważne, konkretne wydatki gospodarstwa domowego, z których ewentualnie musieli zrezygnować w ostatnim czasie z uwagi na brak środków materialnych. Według deklaracji respondentów ponad co piąte zadłużone czynszowo gospodarstwo w badanej próbie doświadczyło sytuacji, w której z uwagi na brak pieniędzy nie można było dokonać niezbędnych zakupów odzieży (23,6%) oraz zrealizować przepisanych recept (21,1%). Niemal równie wiele gospodarstw zrezygnowało z tego powodu także z leczenia zębów (19,8%), a co dziesiąta rodzina (10%) z wizyty u lekarza i zabiegów rehabilitacyjnych.

Blisko połowa badanych dysponując dodatkowymi, nieprzewidzianymi środkami finansowymi przeznaczyłaby je na spłatę zadłużenia czynszowego – z tego 30,1% wyłącznie na ten cel, zaś kolejne 14,3% - na zadłużenie oraz inne cele. Wśród pozostałych odpowiedzi najczęściej wskazywano remont mieszkania lub wyposażenie go w meble lub AGD (tu często podkreślano bardzo zły stan wyposażenia mieszkania, w które od lat nie inwestowano). W tej kategorii pojawiały się także odpowiedzi „zakup samochodu” – ta grupa odpowiedzi stanowiła łącznie 22,0% wypowiedzi. Jednocześnie dość liczni respondenci (16,5%) wskazywali jako przeznaczenie „dodatkowych pieniędzy” żywność, odzież, leki czy koszty wizyt lekarskich, czyli podstawowe, egzystencjalne potrzeby swej rodziny.

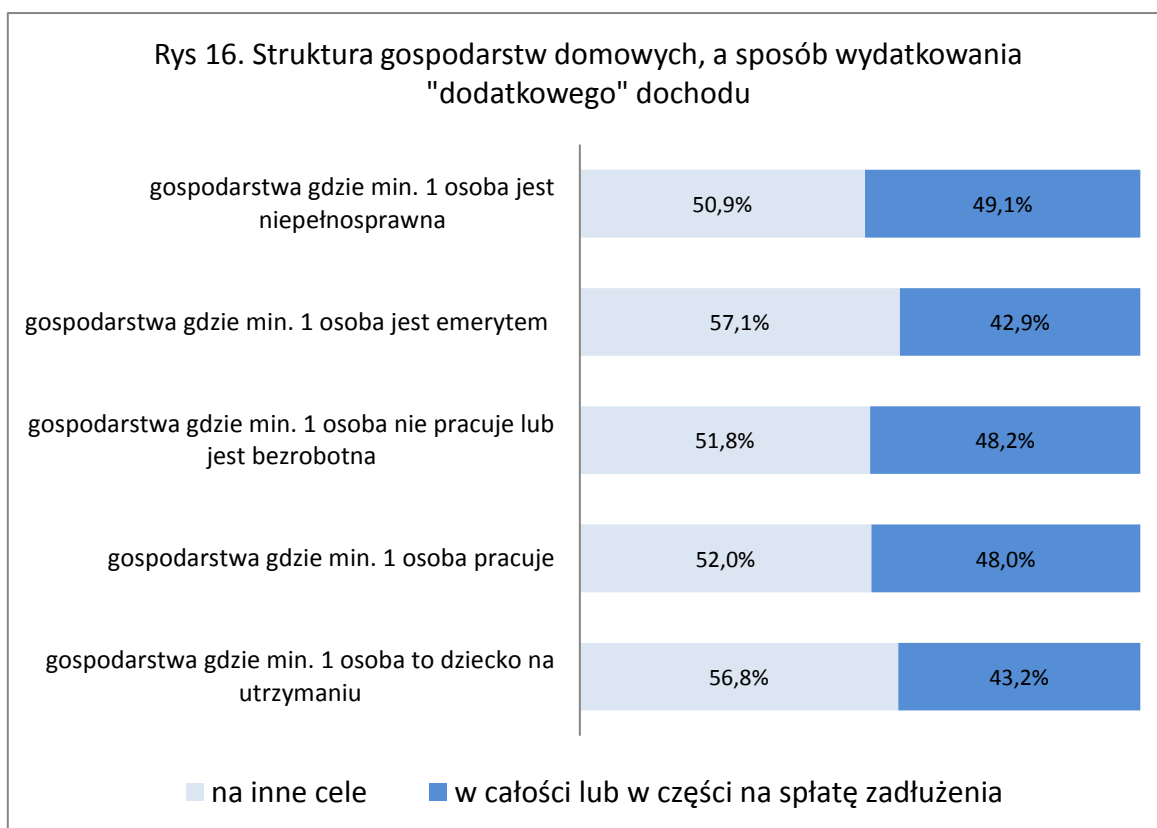
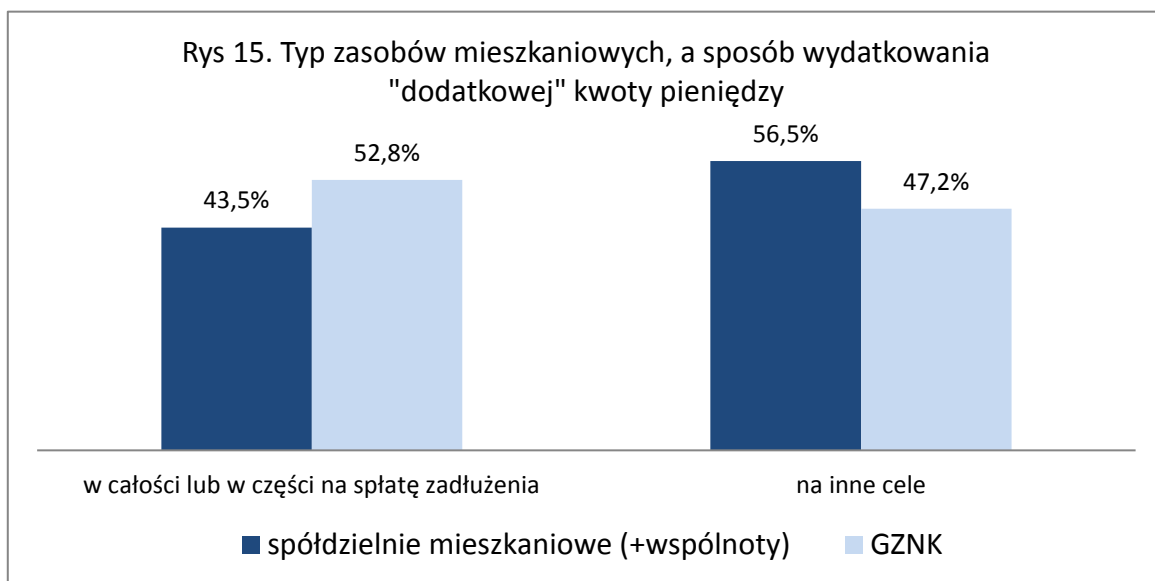
Tabela 3. Proszę sobie wyobrazić, że otrzymaliście Państwo jednorazowo kwotę 5000 zł na potrzeby własnych wydatków domowych. Na co wydalibyście Państwo taką kwotę?

tylko na spłatę zadłużenia czynszowego	30,1%
na spłatę zadłużenia czynszowego i inne cele	14,3%
na remont, meble, produkty AGD, samochód	22,0%
na spłatę kredytów, opłaty za media	5,0%
na podstawowe potrzeby życiowe: żywność, odzież, leki, wizyty lekarskie	16,5%
na wydatki związane z edukacją dzieci	7,0%
wczasy, pobyt w sanatorium	6,8%
inne	3,5%

Typ zasobów mieszkaniowych (spółdzielnie-GZNK) i struktura gospodarstwa domowego (obecność osób reprezentujących różne kategorie społeczno-ekonomiczne) w niewielkim stopniu różnicuje odpowiedzi respondentów w przypadku tego pytania.

Nieco inaczej – w przypadku sposobu gospodarowania dochodem, czyli deklaracji dotyczącej relatywnego ubóstwa lub stabilizacji materialnej rodziny. W przypadku tych, którym „wystarcza na wszystkie potrzeby i żyją bez wyrzeczeń” zdecydowana większość deklaruje przeznaczenie ewentualnych dodatkowych pieniędzy na inne cele niż zaległości czynszowe (69,5%). Wśród tych którzy „żyją w ubóstwie” proporcja deklarujących przeznaczenie

dodatkowych pieniędzy na zaległości czynszowe i na inne cele jest dość symetryczna (51,5% : 48,5%).

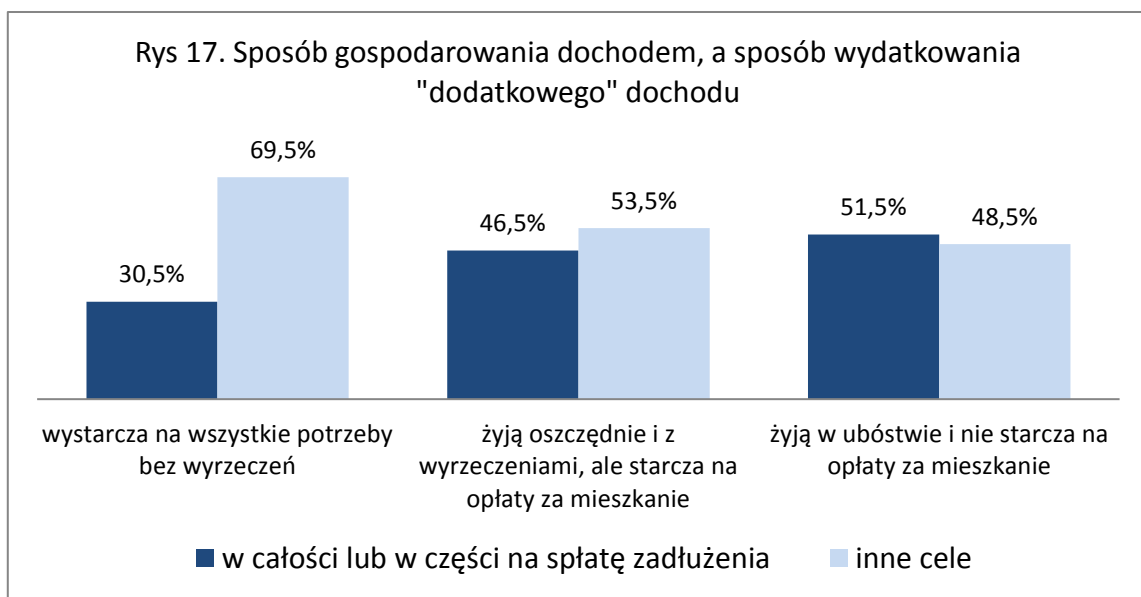
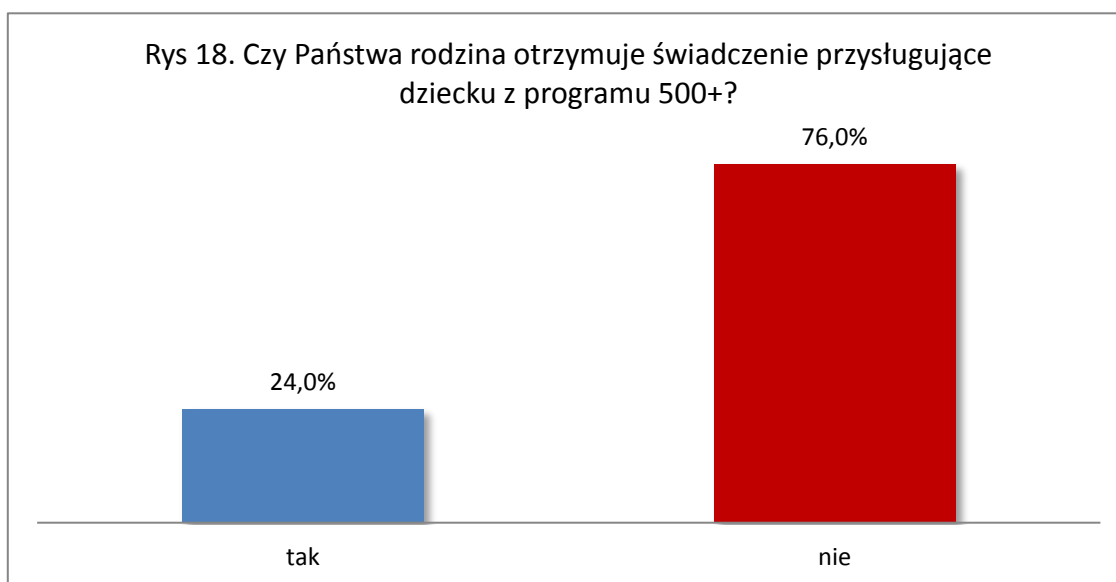

Tabela 4. Czas zalegania z opłatami, podejmowane próby wyjścia z sytuacji zadłużenia i zaufanie do wierzycieli oraz ocena szans na wyjście z zadłużenia, a sposób wydatkowania „dodatkowego” dochodu

Sposób wydatkowania dodatkowego dochodu			
...a długość zalegania z opłatami za mieszkanie	poniżej 6 mies.	6 – 12 mies.	powyżej roku
na spłatę zadłużenia (w całości lub części)	32,1%	24,0%	43,9%
na inne cele	42,4%	24,7%	32,9%
...a podejmowanie prób rozwiązania sytuacji zadłużenia	tylko sami	wspólnie z wierzycielami	nie podejmowali prób
na spłatę zadłużenia (w całości lub części)	22,8%	36,8%	40,4%
na inne cele	15,2%	34,4%	50,3%
...a zaufanie do wierzycieli	tak+ raczej tak	nie+ raczej nie	trudno powiedz.
na spłatę zadłużenia (w całości lub części)	62,0%	18,6%	19,4%
na inne cele	65,3%	15,4%	19,3%
a... ocena szans na wyjście z zadłużenia	duże +raczej duże	małe + raczej małe	trudno powiedzieć
na spłatę zadłużenia (w całości lub części)	37,2%	36,5%	26,3%
na inne cele	40,2%	36,9%	23,0%
a... rodzaj wierzyciela	spółdzielnie + wspólnoty mieszk.	GZNK	
na spłatę zadłużenia (w całości lub części)	43,5%	52,8%	
na inne cele	56,5%	47,2%	

Jak wskazywano kilkakrotnie w powyższych analizach wśród gospodarstw zadłużonych w nieco lepszej kondycji na tle gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi, czy też z osobami bezrobotnymi, znajdują się gospodarstwa dietne. Ważnym czynnikiem wzmacniającym relatywnie lepszą sytuację materialną jest świadczenie 500+. W badanej próbie świadczenie to otrzymuje blisko jedna czwarta gospodarstw zadłużonych czynszowo (24%).

Wśród czynników, które miały charakter sprawczy jeśli chodzi o pojawienie się zadłużenia czynszowego badani najczęściej wskazywali utratę pracy (czy też utratę lub spadek zleceń w przypadku własnej działalności gospodarczej). Takiej odpowiedzi udzieliło aż 28,9% ankietowanych. Dość liczna kategoria odpowiedzi w przypadku tego pytania wskazuje na „trudności rodzinne” – czyli najczęściej rozwód, odejście, rozstanie z partnerem życiowym lub podobne pod względem skutków sytuacje traumatyczne (14,6%). Bardzo liczna grupa wskazywanych przyczyn (14,3%) to wreszcie czynniki zdrowotne: śmierć, niepełnosprawność, choroba przewlekła osób które zarabkowały, lub innych domowników, którym należało zapewnić potrzeby życiowe na innym niż wcześniej poziomie materialnym. Co dwudziesty respondent (6%) wskazuje jako przyczynę powstania i narastania zadłużenia czynszowego jakiegoś inne zadłużenie – najczęściej o charakterze kredytowym.

Tabela 5. Co – jakie zdarzenie, sytuacja, doświadczenie – spowodowało, że zaczęły się Państwa trudności z płaceniem czynszu za mieszkanie?

utrata pracy	28,9%
trudności rodzinne, rozwód, odejście partnera	14,6%
śmierć, niepełnosprawność w rodzinie	14,3%
pojawienie się zadłużenia kredytowego	6,0%
przejęcie zadłużonego lokalu	1,9%
wzrost wysokości czynszu	1,6%
pobyt w zakładzie karnym	1,5%
brak prawa do świadczeń ZUS	0,7%
inne	4,7%

4. Stosunek do instytucji pomocowych

Blisko połowa ankietowanych deklaruje podejmowanie prób rozwiązania sytuacji zadłużenia (54,4%). Należy jednak podkreślić, że dość często wypowiedzi te miały charakter deklaracyjny (np. „złożyłem podanie o rozłożenie należności na raty”). Rzetelny pomiar zaangażowania badanych w rozwiązywanie problemu zadłużenia czynszowego jest z tego względu trudny.

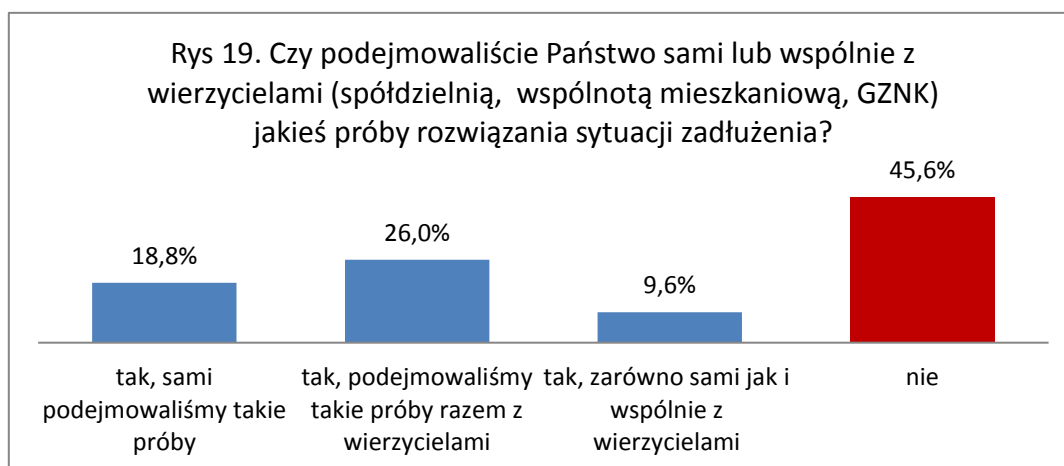

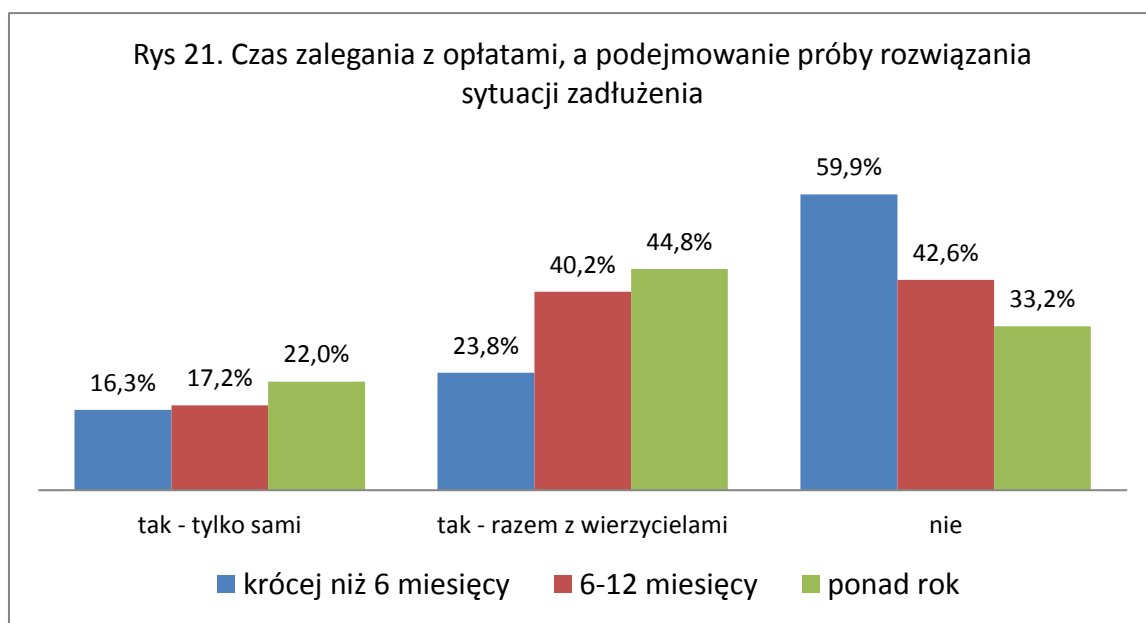
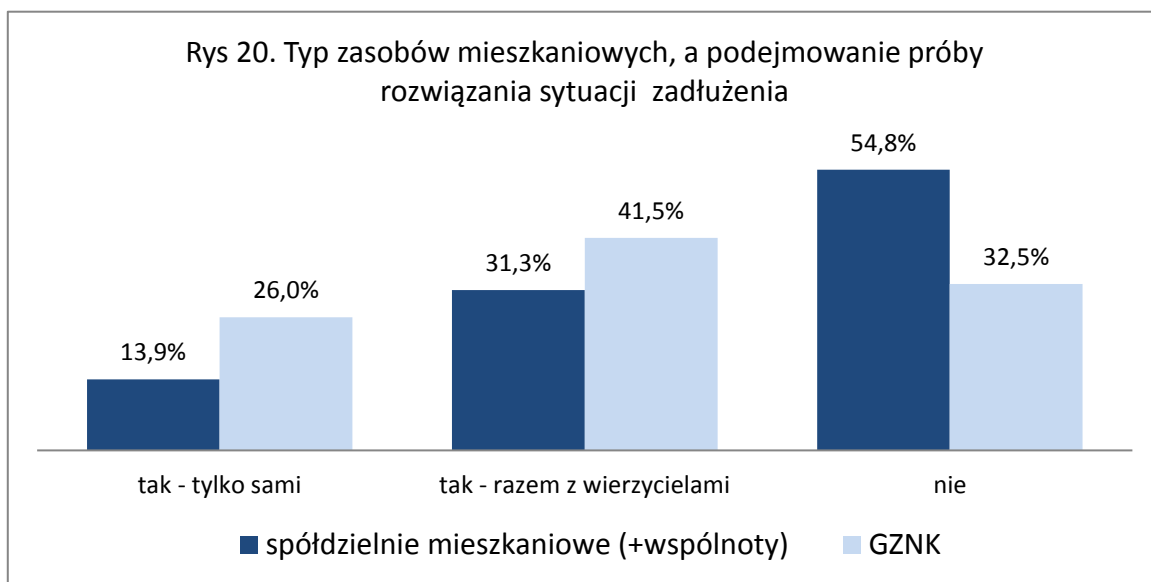
Tabela 6. Na czym polegały próby rozwiązania sytuacji zadłużenia?

staranie się o odroczenie lub rozłożenie zadłużenia na raty	39,4%
zawarcie ugody z wierzycielami	24,7%
odpracowywanie zadłużenia	17,5%
staranie się o możliwość odpracowania zadłużenia	8,1%
staranie się o zamianę lokalu na mniejszy	4,7%
wnioskowanie o umorzenie zadłużenia	4,1%
staranie się o obniżenie czynszu	0,9%
zaciągnięcie kredytu na spłatę zadłużenia	0,6%

Tabela 7. Na czym polegały próby rozwiązania sytuacji zadłużenia – w zależności od czasu zadłużenia czynszowego i instytucji wierzyciela

Na czym polegały próby rozwiązania sytuacji zadłużenia.....			
a... rodzaj wierzyciela	spółdzielnie + wspólnoty mieszk.	GZNK	ogółem
odpracowywałem(am) zadłużenie	1,5%	29,5%	17,6 %
starałem(am) się o odpracowanie zadłużenia	1,5%	13,1%	8,2%
starałem(am) się o odroczenie/rozłożenie zadłuż. na raty	52,9%	29,0%	39,2%
starałem(am) się o zamianę mieszkania	0%	8,2%	4,7%
wnioskowałem(am o umorzenie zadłużenia	2,9%	4,9%	4,1%
zawarłem(am) z wierzycielem ugodę spłaty	41,2%	12,6%	24,8%
zaciągnąłem(ęłam) kredyt na spłatę zadłużenia	0%	1,1%	0,6%
starałem(am) się o obniżkę czynszu	0%	1,6%	0,9%
...a długość zalegania z opłatami za mieszkanie	poniżej 6 mies.	6 – 12 mies.	powyżej roku
odpracowywałem(am) zadłużenie	11,7%	10,5%	23,8%
starałem(am) się o odpracowanie zadłużenia	5,2%	3,9%	11,6%
starałem(am) się o odroczenie/rozłożenie zadłuż. na raty	32,5%	60,5%	32,3%
starałem(am) się o zamianę mieszkania	0%	1,3%	8,5%
wnioskowałem(am o umorzenie zadłużenia	5,2%	2,6%	4,3%
zawarłem(am) z wierzycielem ugodę spłaty	44,2%	19,7%	17,7%
zaciągnąłem(ęłam) kredyt na spłatę zadłużenia	0%	1,3%	0,6%
starałem(am) się o obniżkę czynszu	1,3%	0%	1,2%

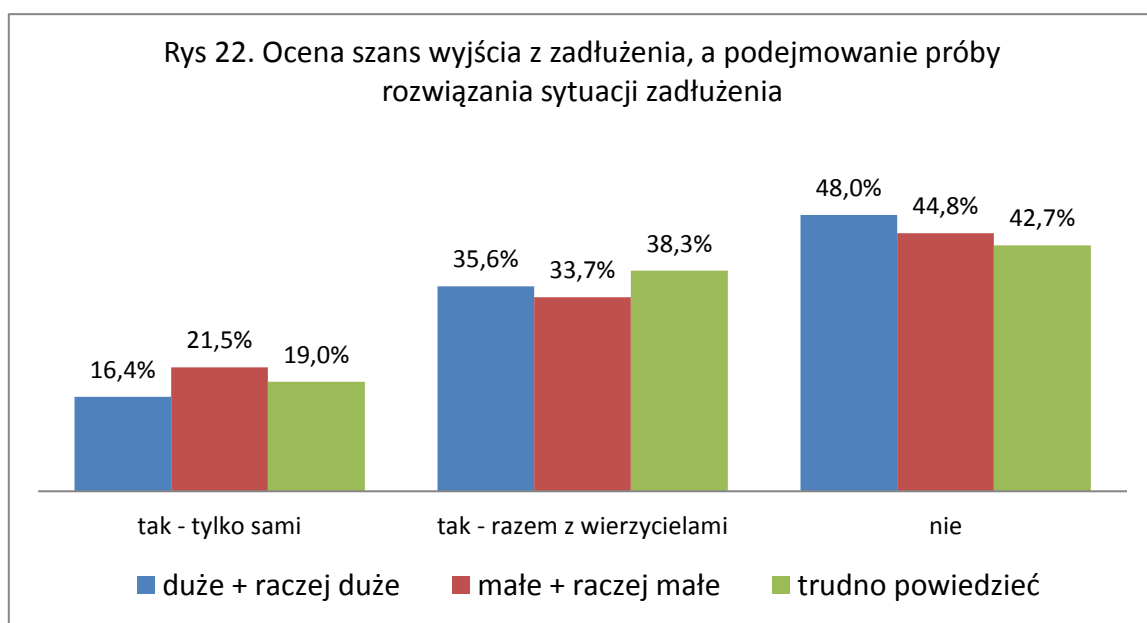
Jeśli przyjąć deklaracje badanych – pomimo zastrzeżeń - jako istotne, to należy wskazać w pierwszym rzędzie wyraźnie bardziej aktywną postawę dłużników ze spółdzielni mieszkaniowych w stosunku do dłużników których wierzycielem jest GZNK. W tej pierwszej grupie 45,2% deklaruje, że nie podejmowało żadnych starań, zaś wśród dłużników GZNK – jest to aż 67,5% ankieterów.

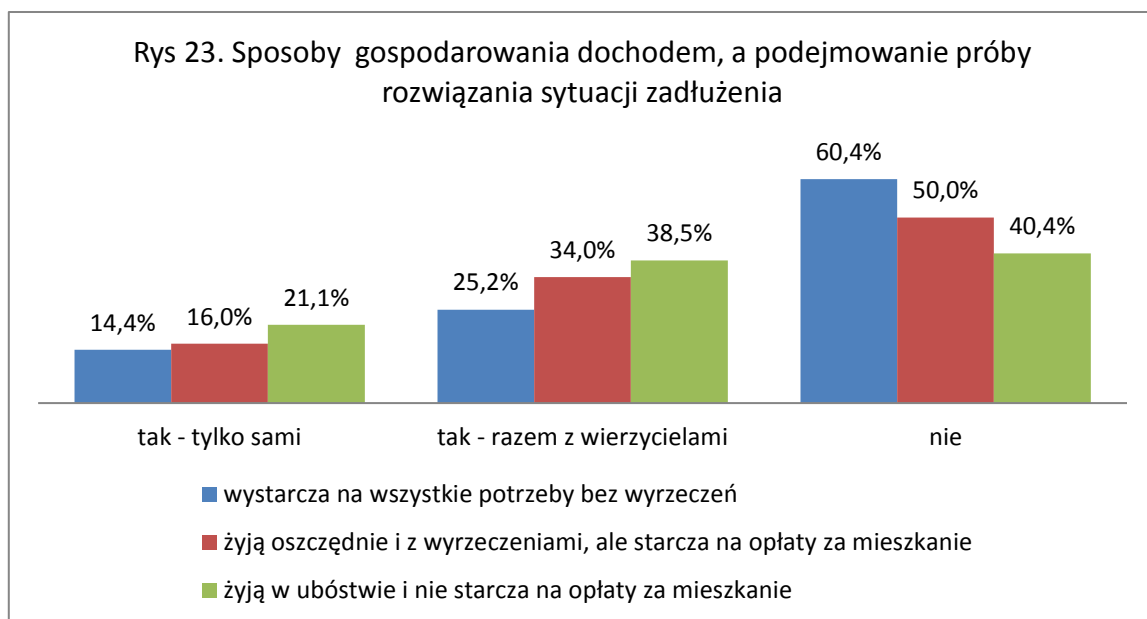

Drugą istotną cechą różnicującą badanych jeśli chodzi o aktywność w podjęciu prób wyjścia z sytuacji zadłużenia jest czas pozostawania w sytuacji zadłużenia czynszowego. Wśród gospodarstw, które są zadłużone krócej niż 6 miesięcy aż 59,9% respondentów wskazywało, że nie podejmowali takich prób. Należy podkreślić, że w wywiadach respondenci należący do tej kategorii dość często bagatelizowali fakt zadłużenia jako chwilowy i incydentalny.

Pomiędzy oceną szans na wyjście z zadłużenia, a faktem podejmowania prób rozwiązania problemu występuje słaba zależność. Badani, którzy oceniają swoje szanse na wyjście z zadłużenia jako duże, tylko nieco częściej nie podejmowali prób rozwiązania problemu niż pozostali.

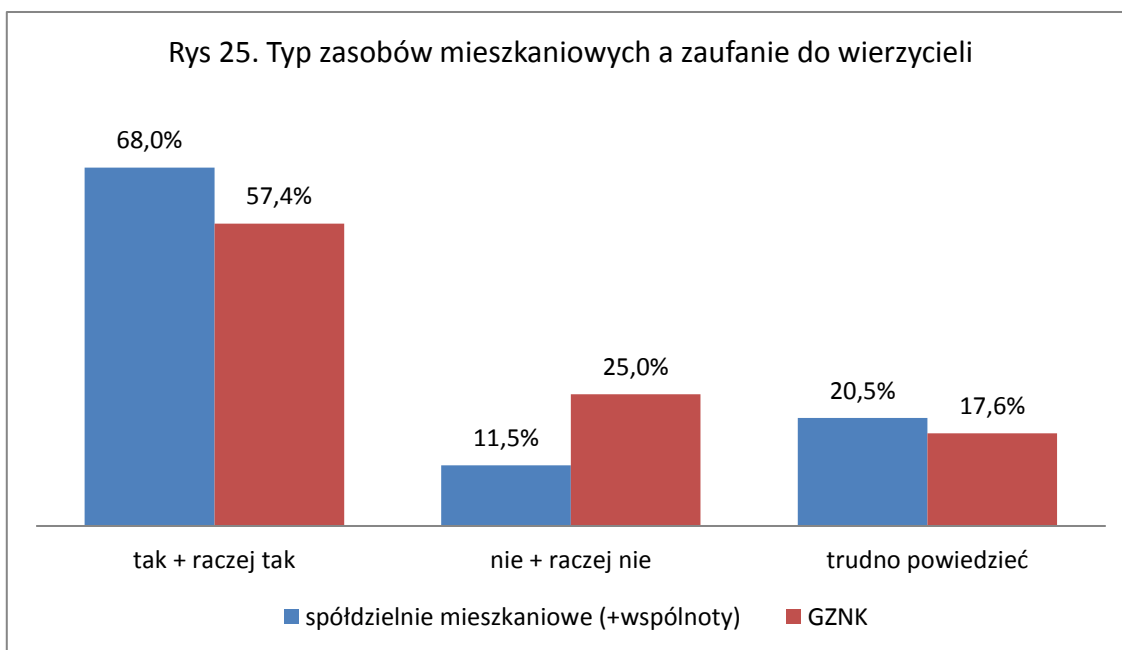
Czynnikiem wyraźniej różnicującym postawy badanych jest natomiast samoocena sposobu gospodarowania (sytuacji materialnej). Wśród tych, którym „wystarcza na wszystkie potrzeby, żyją bez wyrzeczeń” aż 60,4% nie podejmowało żadnych prób wyjścia z sytuacji. Zaś wśród tych, którzy „żyją w ubóstwie” – odsetek, tych, którzy nie podejmowali żadnych prób jest bardzo wyraźnie niższy – i wynosi 40,4%.

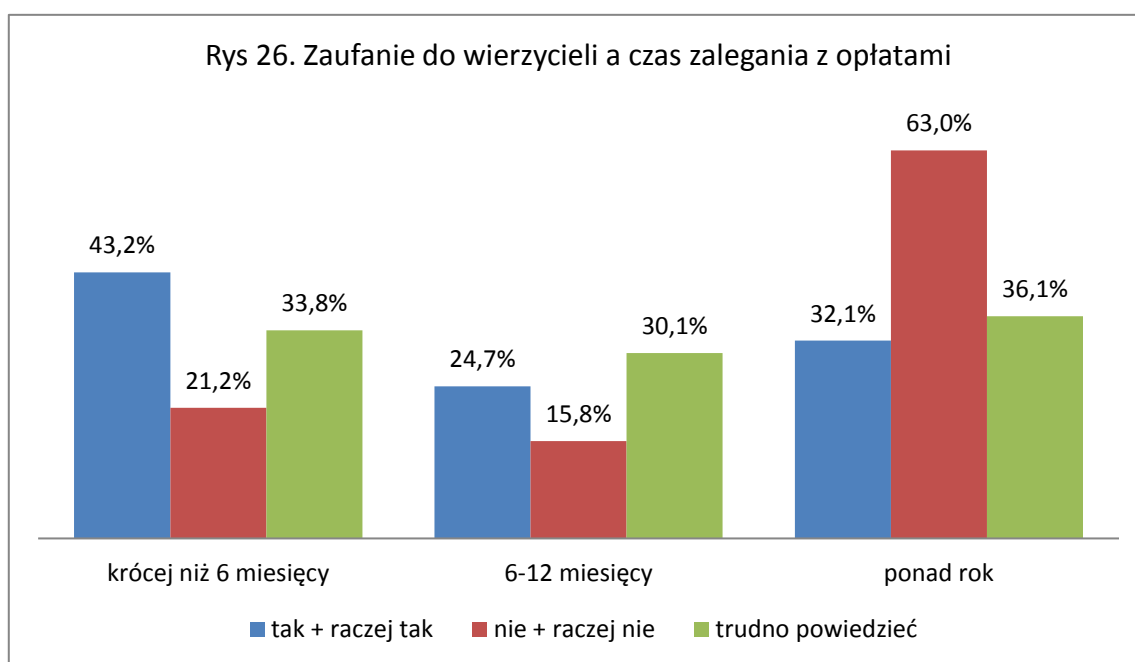
Badanych zapytano o to czy mają zaufanie do wierzyciela. Odpowiedzi na to pytanie prezentują się dość pozytywnie. 63,7% udzieliło odpowiedzi twierdzącej, zaś jedynie 16,9% - negatywnej (19,4% odpowiedzi „trudno powiedzieć”).

Warto natomiast podkreślić, że dwa czynniki wyraźnie to deklarowane zaufanie do wierzyciela różnicują. Pierwszym z nich jest typ zasobów mieszkaniowych. Dłużnicy GZNK ponad dwukrotnie częściej (25%) niż dłużnicy spółdzielni mieszkaniowych (11,5%) deklarują, że nie mają zaufania do wierzyciela.

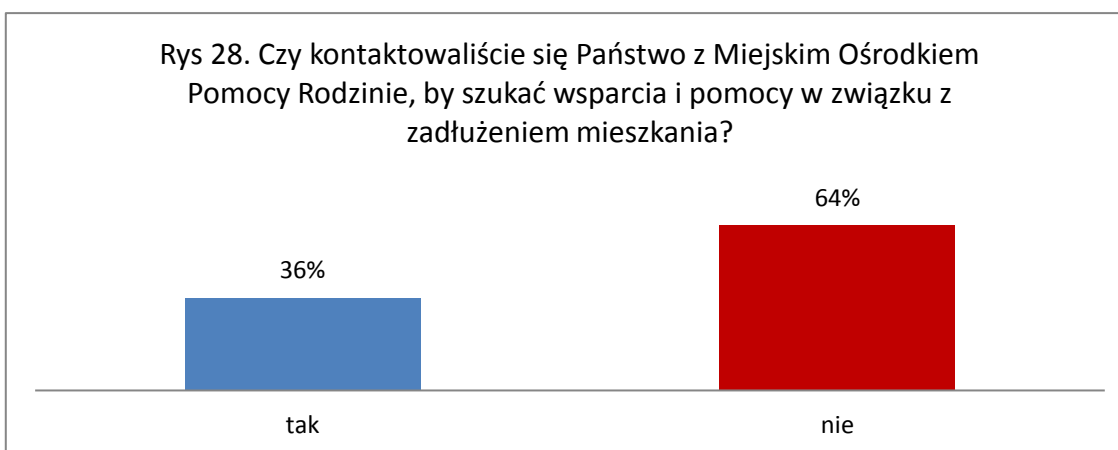
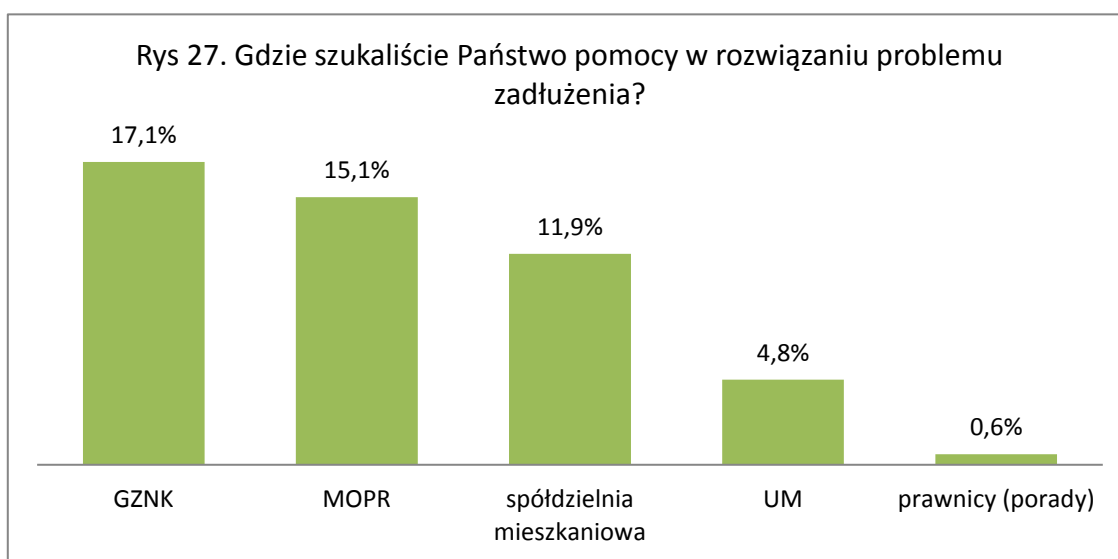
Drugim równie różnicującym zaufanie czynnikiem jest czas zalegania z opłatami.

Wśród dłużników zalegających z czynszem ponad rok, odsetek dłużników nie mających zaufania do wierzyciela jest dwukrotnie wyższy od odsetka tych, którzy ufają wierzycielowi. (63% : 32,1%). Dokładnie odwrotna proporcja cechuje postawy dłużników krótkotrwałych (do

6 miesięcy). W tym przypadku 43,2% respondentów deklaruje zaufanie do wierzyciela, a jedynie 21,2% deklaruje brak zaufania. Należy tę wyraźną różnicę interpretować przede wszystkim jako wskaźnik frustracji osób zadłużonych długotrwale, a dopiero w drugiej kolejności jako skutek określonych działań i zaniechań w relacji między dłużnikiem, a wierzycielem.

Badanych zapytano także gdzie szukali pomocy w związku z zadłużeniem czynszowym. Warto podkreślić, że bardzo nieliczni ankietowani wskazywali instytucje inne niż instytucje dłużników i Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie.

Wsparcia w MOPR znacznie częściej poszukiwali dłużnicy GZNK (52,3%) niż dłużnicy spółdzielni mieszkaniowych (24,9%).

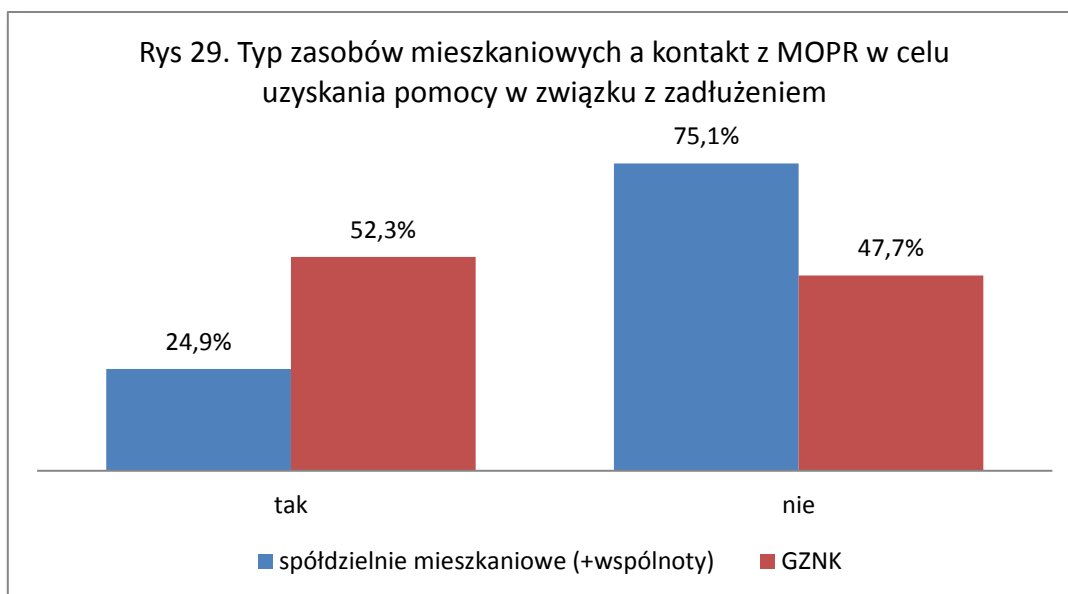

Tabela 8. Dlaczego nie kontaktował(a) się Pan(i) z MOPR?

nie było potrzeby, gdyż problem zadłużenia jest przejściowy	37,5%
wstydzilem(am) się naszej trudnej sytuacji	31,0%
brak wiary w szansę na uzyskanie świadczenia	25,5%
brak czasu	4,0%
brak wiedzy	2,0%

Tabela 9. Dlaczego nie kontaktował(a) się Pan(i) z MOPR?
(ze względu na czas zadłużenia i rodzaj wierzyciela)

Dlaczego nie kontaktował(a) się Pan(i) z MOPR?	spółdzielnie + wspólnoty mieszk.	GZNK	ogółem
a... rodzaj wierzyciela			
nie było potrzeby, gdyż problem zadłużenia jest przejściowy	59,2%	12,7%	37,7
wstydzilem(am) się naszej trudnej sytuacji	13,9%	17,7%	31,0%
brak wiary w szansę na uzyskanie świadczenia	20,7%	30,6%	25,5%
brak czasu	4,1%	3,9%	4,0%
...a długość zalegania z opłatami za mieszkanie	poniżej 6 mies.	6 – 12 mies.	powyżej roku
nie było potrzeby, gdyż problem zadłużenia jest przejściowy	71,2%	15,7%	0%
wstydzilem(am) się naszej trudnej sytuacji	20,8%	26,8%	45,2%
brak wiary w szansę na uzyskanie świadczenia	18,6%	21,6%	32,7%
brak czasu	10,3%	0,9%	2,2%

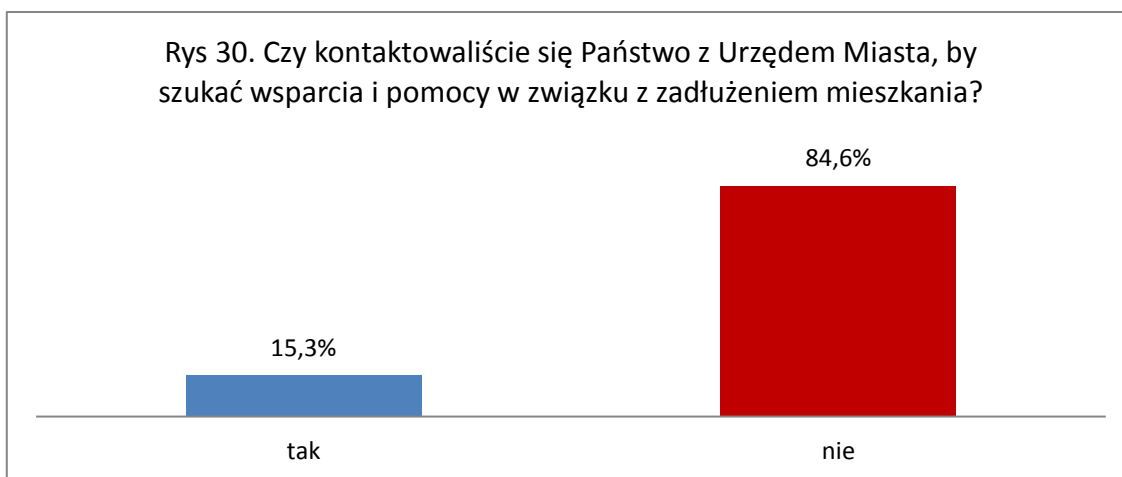
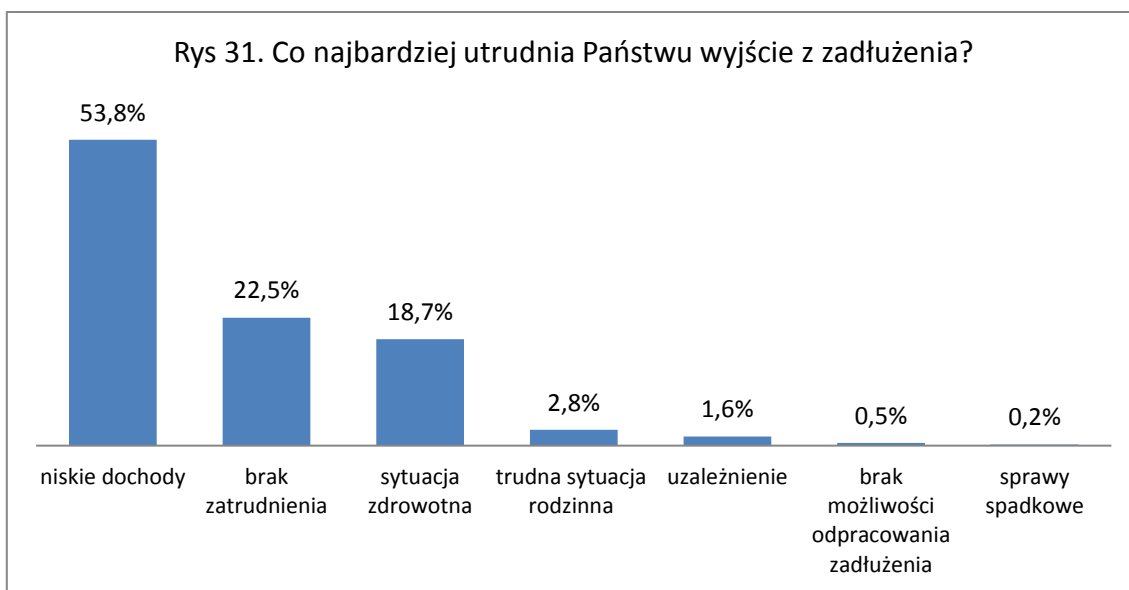

Tabela 10. Dlaczego nie kontaktował(a) się Pan(i) z UM?

nie było potrzeby, gdyż problem zadłużenia jest przejściowy	31,0%
wstydzilem(am) się naszej trudnej sytuacji	26,0%
brak wiary w szansę na uzyskanie świadczenia	17,5%
brak czasu	2,0%
brak wiedzy	23,5%

5. Perspektywy wyjścia z zadłużenia i postrzegane bariery

W subiektywnym odczuciu ankietowanych najbardziej utrudniają im wyjście z zadłużenia niskie dochody (53,8%), lub w ogóle brak zatrudnienia (22,5%). Dość często wskazywaną odpowiedzią (18,7%) była także sytuacja zdrowotna.

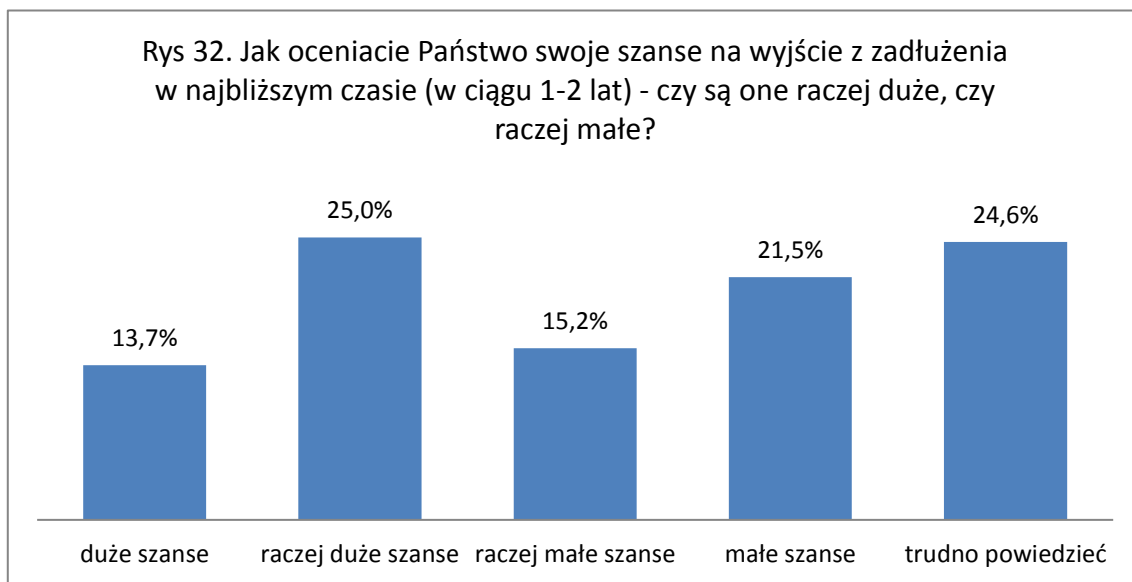

Wśród czynników, w których upatrują zmiany swej sytuacji – wyjścia z sytuacji zadłużenia wymieniano najczęściej podjęcie zatrudnienia lub zmianę pracy na lepiej płatną (36,4%), bądź umorzenie długów (ewentualnie części długów lub odsetek) – 23,8%.

Tabela 11. Czy jest coś, co moglibyście Państwo wskazać jako pomocne, ważne, by zmieniła się Wasza sytuacja związana z zadłużeniem mieszkania?

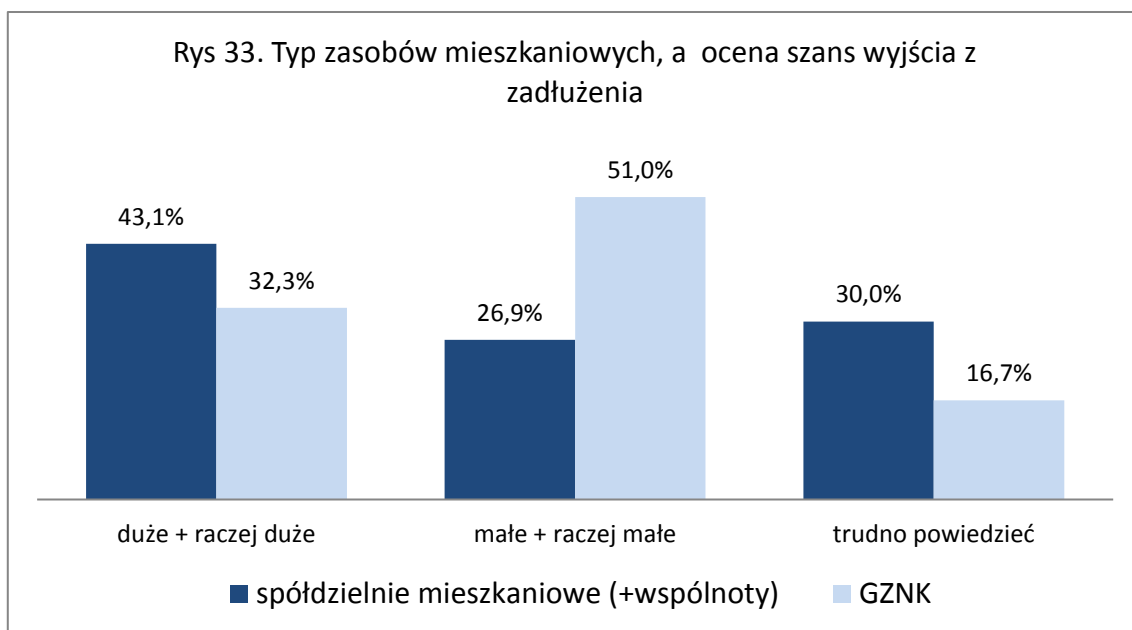
podjęcie zatrudnienia (lub zmiana pracy na lepiej płatną)	36,4%
umorzenie długów (odsetek)	23,8%
zamiana mieszkania / otrzymanie lokalu socjalnego	16,0%
pomoc finansowa	7,6%
uzyskanie dodatku mieszkaniowego	4,8%
rozłożenie zadłużenia na raty	4,8%
obniżka czynszu	3,4%
uzyskanie świadczenia z ZUS	2,0%
zgoda na odpracowanie czynszu	0,8%
darmowy żłobek / przedszkole dla dziecka	0,6%

W badanej próbie deklaracje co odczuwanych do szans na wyjście z sytuacji zadłużenia są dość symetrycznie zróżnicowane. 38,7% ankietowanych określa swe szanse jako duże lub raczej duże, zaś nieznacznie mniej respondentów – 36,7% określa swe szanse jako małe lub raczej małe. Co czwarty respondent (24,6%) udziela odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Wśród czynników, które różnicują ocenę szans badanych gospodarstw na wyjście z zadłużenia wskazać można 4 czynniki w przypadku których zachodzą duże różnice pod względem udzielanych odpowiedzi. Te czynniki to typ zasobów mieszkaniowych, sytuacja społeczno-demograficzna mieszkańców zadłużonych gospodarstw, materialny poziom życia (sposób zaspokajania potrzeb) oraz czas zalegania z opłatami czynszowymi.

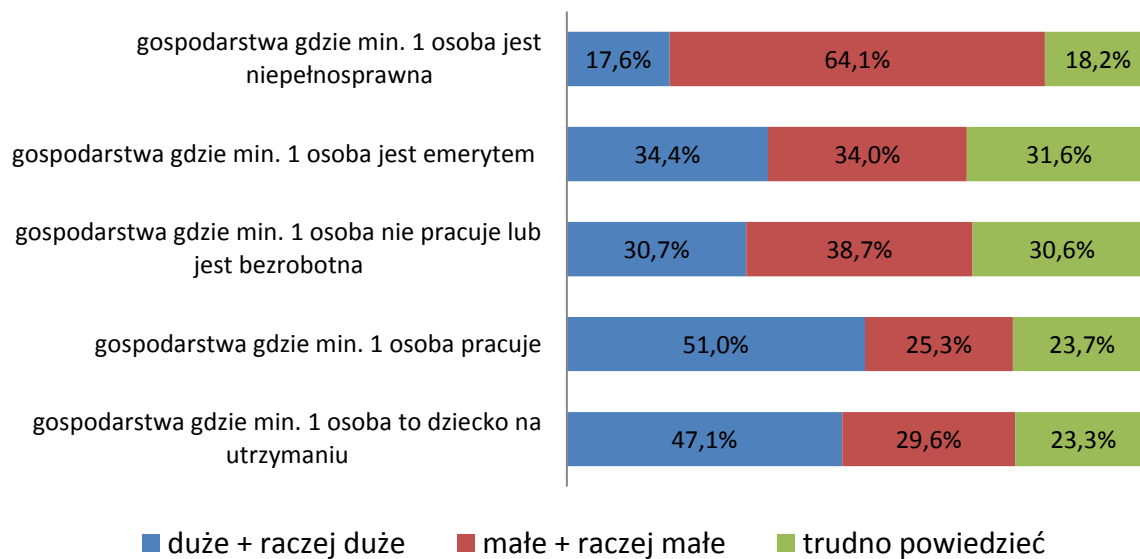
I tak: dłużnicy GZNK ponad dwukrotnie częściej niż dłużnicy spółdzielni mieszkaniowych oceniają swe szanse na wyjście z zadłużenia jako małe lub raczej małe (51,0% : 26,9%).

W gospodarstwach domowych z osobami niepełnosprawnymi ocena szans jako małe lub raczej małe występuje dwuipółkrotnie częściej niż w gospodarstwa osób pracujących (64,1% : 25,3%).

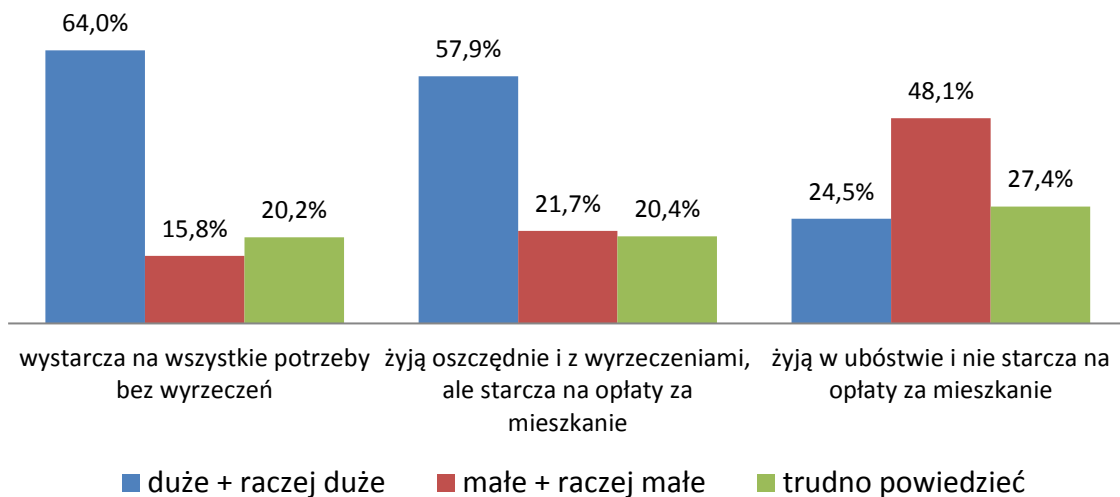
W gospodarstwach domowych w których wystarcza na wszystkie potrzeby bez wyrzeczeń trzykrotnie rzadziej szanse na wyjście z zadłużenia deklarowano jako małe (15,8%) niż w gospodarstwach, które żyją w ubóstwie (48,1%).

W gospodarstwach w których czas zalegania z opłatami czynszowymi wynosi ponad rok ocena, że szanse na wyjście z zadłużenia są małe (60,6%) jest czterokrotnie częstsza niż w gospodarstwach, w których czas zaległości nie przekracza pół roku (15,8%).

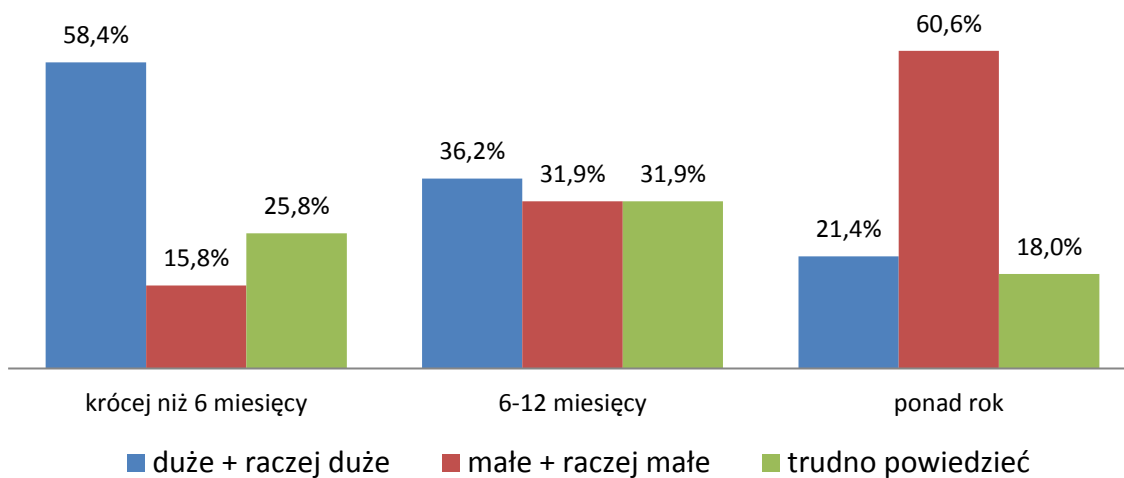
Rys 34. Struktura gospodarstw domowych, a ocena szans wyjścia z zadłużenia

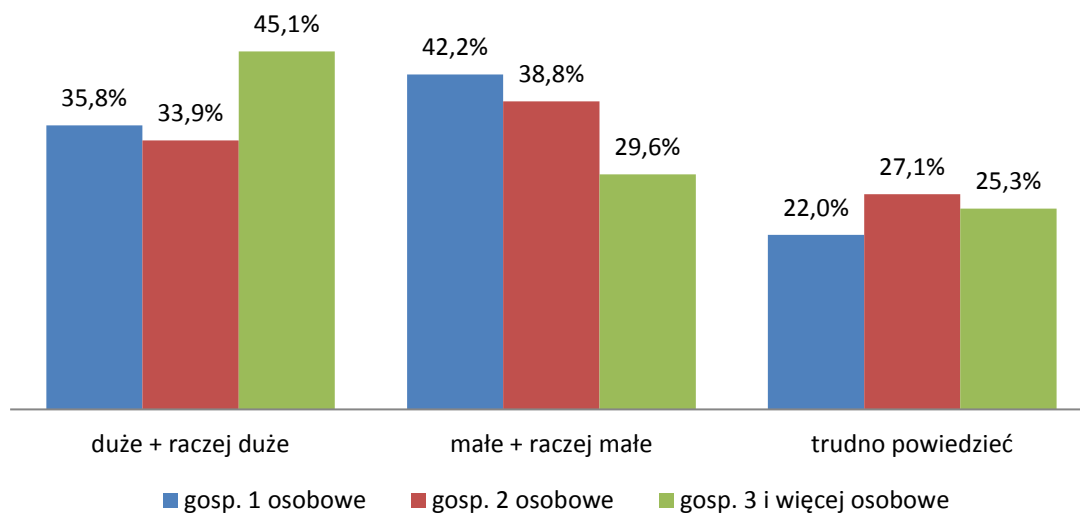
Rys 35. Sposoby gospodarowania dochodem a ocena szans wyjścia z zadłużenia

Rys 36. Czas zalegania z opłatami a ocena szans wyjścia z zadłużenia

Rys 37. Wielkość gospodarstwa domowego a ocena szans wyjścia z zadłużenia

Podsumowanie najistotniejszych wyników

- Gospodarstwa domowe o najdłuższym stażu posiadania zadłużenia czynszowego charakteryzuje częste występowanie niepełnosprawności w rodzinie. Zdecydowana większość tych osób niepełnosprawnych posiada świadczenia z tytułu niepełnosprawności
- Gospodarstwa domowe będące dłużnikami GZNK znacznie częściej są zadłużone „długotrwale” (ponad rok) niż gospodarstwa dłużników spółdzielni mieszkaniowych
- Najsilniejszymi korelatami ubóstwa jako cechy charakteryzującej sposób gospodarowania rodziny (gospodarstwa domowego) są niepełnosprawność w rodzinie oraz obecność osób bezrobotnych
- Pomimo dużego odsetka wypowiedzi wskazujących na ubóstwo w gospodarstwie domowym, pytanie o to z czego musieli zrezygnować badani w ciągu ostatniego roku z powodu braku pieniędzy, wskazuje, że poziom rezygnacji z zakupów i świadczeń dotyczących podstawowych potrzeb egzystencjalnych nie jest w badanej grupie wysoki
- Bardzo wielu dłużników czynszowych nie podejmuje żadnych prób wyjścia z sytuacji zadłużenia. Pozostali – jeśli kontaktują się w tej sprawie z instytucjami – to są to niemal wyłącznie instytucje wierzycieli
- Niewielki odsetek dłużników kontaktował się z MOPR, a bardzo nieliczni badani wskazali na kontakt z Urzędem Miejskim
- Brak wiedzy o innych instytucjach które mogłyby udzielić wsparcia, występuje także dość często przekonanie, że sytuacja zadłużenia jest przejściowa i w związku z tym „nic specjalnego” dłużnik nie musi robić, bo „wkrótce problemu nie będzie”.

- Pytanie o to co badani mogliby wskazać jako pomocne, ważne by zmieniła się ich sytuacja zadłużenia bardzo często pozostawało bez odpowiedzi – najczęściej wskazywano w takim pytaniu bariery, a nie jakiegokolwiek pomysły „na zmianę”
- Wśród tych którzy podejmują próby wyjścia z zadłużenia należy wskazać na deklarowane próby odpracowania zaległości czynszowych i wyrażane rozczarowanie wielu respondentów z powodu „braku zgody na odpracowywanie zadłużenia” (np. z powodu niepełnosprawności)
- Krótki czas występowania zaległości czynszowych silnie koreluje z brakiem podejmowania działań zmierzających do wyjścia z zadłużenia
- Zaufanie do wierzyciela dramatycznie spada wraz z wydłużaniem się czasu pozostawania w sytuacji zadłużenia
- Samoocenę szans na wyjście z zadłużenia najsilniej osłabia czas pozostawania w zadłużeniu (ocena szans jest bardzo mała wśród tych którzy pozostają zadłużeni ponad rok)
- Postrzegane szanse na wyjście z zadłużenia silnie różnicuje sposób gospodarowania. Gospodarstwa domowe które deklarują ubóstwo, niski poziom zaspokajania potrzeb trzykrotnie częściej widzą i oceniają swe szanse jako małe niż dłużnicy relatywnie zamożniejsi
- Niepełnosprawność w gospodarstwie domowym wyraźnie ogranicza optymizm co do szans na wyjście z zadłużenia czynszowego
- Pytanie o to na co dłużnicy przeznaczyliby „dodatkową, nadzwyczajną” kwotę jaka znalazłaby się w domowym budżecie, służące zmierzeniu dla których dłużników dług czynszowy jest „priorytetem” w budżecie domowym nie różnicuje w istotny sposób badanych pod względem ich aktywności lub umotywowania do przezwyciężania stanu

zadłużenia. Najliczniej przeznaczenie dodatkowych środków w budżecie na spłatę zadłużenia czynszowego deklarują dłużnicy „długoterminowi” (ponad roczny czas zadłużenia).

Wnioski z badań i rekomendacje

WNIOSEK Wśród dłużników czynszowych, których okres zadłużenia jest relatywnie najkrótszy (poniżej 6 miesięcy) często występuje postawa bagatelizowania faktu zadłużenia. Jednocześnie kategoria dłużników o relatywnie najdłuższym doświadczeniu zadłużenia (powyżej 1 roku) bardzo często postrzega swe szanse na wyjście z sytuacji zadłużenia jako małe. Na tle obu powyższych zmiennych kategoria dłużników, którzy deklarowali okres swego zadłużenia jako wahający się w przedziale 6-12 miesięcy to grupa z jednej strony traktująca problem zadłużenia jako występujący w ich przypadku i nie mający „przejściowego”, czy „incydentalnego” charakteru, jednocześnie zaś osoby te w znaczącej większości oceniają swe szanse na przezwycięzenie zadłużenia jako duże bądź trudne do określenia (ale nie małe lub bardzo małe).

REKOMENDACJA Biorąc pod uwagę te aspekty postaw ujawnionych w badaniach oraz relatywnie nieduże rozmiary zadłużenia tej grupy można wskazać tę grupę dłużników czynszowych jako najlepiej rokującą w procesie wychodzenia z zadłużenia, a więc jako potencjalnych beneficjentów projektu.

WNIOSEK Wśród istotnych barier stających na drodze aktywnego przezwycięzania zadłużenia czynszowego znajduje się brak zaufania do wierzyciela – znacząco wzrastający po upływie roku trwania zadłużenia czynszowego.

REKOMENDACJA (Jak powyżej) należy dłużników pozostających w stanie zadłużenia nie dłużej niż przez rok traktować jako najlepiej rokujących beneficjentów projektu.

WNIOSEK Bardzo istotne różnice charakterystyki dłużników czynszowych występują w przypadku instytucji wierzyciela jako zmiennej różnicującej dłużników. Dłużnicy GZNK mają większy staż zadłużenia i są znacznie bardziej sceptyczni w ocenie swoich szans na wyjście z zadłużenia niż dłużnicy spółdzielni mieszkaniowych.

REKOMENDACJA Definiując potencjalnych beneficjentów projektu należy uwzględnić tę różnicę i zdefiniować dłużników spółdzielni mieszkaniowych jako lepiej rokujących w procesie wychodzenia z zadłużenia.

WNIOSEK Gospodarstwa domowe 2-osobowe i większe (w odróżnieniu od 1-osobowych) cechują lepsza ocena szans na wyjście z zadłużenia, krótszy okres zalegania z opłatami oraz (według samooceny) lepsze gospodarowanie dochodem.

REKOMENDACJA Warto rozważyć rodziny jako docelowych beneficjentów działań w ramach modelu.

WNIOSEK Dłużników czynszowych zadłużonych przez okres kilku miesięcy (którzy najczęściej są dłużnikami spółdzielni mieszkaniowych) cechuje częstsza postawa bagatelizowania zadłużenia jako sytuacji przejściowej, która „rozwiąże się” w najbliższej przyszłości bez szczególnej konieczności podejmowania działań naprawczych.

REKOMENDACJA Należy zintensyfikować działania informacyjne wobec grupy dłużników zadłużonych przez okres 3-6 miesięcy, by ta kategoria dłużników traktowała swe „krótkotrwałe” zadłużenie jako istotny problem wymagający większej aktywności z ich strony.

WNIOSEK Dłużników czynszowych cechuje postawa bierności. Bardzo wielu spośród nich nie zwracało się o pomoc do żadnych instytucji, a bardzo niski jest odsetek dłużników, którzy nawiązali kontakt z inną instytucją niż instytucja wierzyciela.

Bardzo rzadko wskazywany jest Urząd Miasta jako instytucja do której dłużnicy czynszowi zwracali się poszukując wsparcia. Instytucje Gminy Miasta Gdańska nie są kojarzone z rozwiązywaniem problemu zadłużenia.

REKOMENDACJA Niezbędne są skuteczne zmiany sposobu komunikowania z dłużnikami, dzięki którym realnie i znacząco zwiększy się wiedza dłużników o tym gdzie mogą szukać pomocy.

WNIOSEK Wśród instytucji, do których zwracali się dłużnicy wskazywano MOPR. Jednocześnie – zapytani o emocje towarzyszące kontaktowi z MOPR – dłużnicy często wskazywali poczucie wstydu, co sygnalizuje, że kontakt z instytucją pomocy społecznej ma charakter „naznaczający” społecznie.

REKOMENDACJA Należy unikać „szyldu” instytucji pomocy społecznej w działaniach skierowanych do dłużników czynszowych, gdyż podejmowanie działań poprzez MOPR może być znaczącą barierą psychologiczną dla dłużników.

WNIOSEK Wielu dłużników czynszowych deklaruje gotowość odpracowywania zadłużenia czynszowego oraz podejmowanie w przeszłości starań o odpracowanie długu. W świetle badań jest to jeden z ważniejszych zasobów jakimi dysponuje ta kategoria osób w perspektywie zadłużenia czynszowego. Jednocześnie wielu badanych wskazywało na brak zgody wierzyciela na odpracowywanie długu.

REKOMENDACJA Należy szukać możliwości umożliwienia częściowego odpracowania długu większej niż dotąd grupie dłużników czynszowych.